

**Кумитаи давлатии сармоягузорӣ
ва идораи амволи давлатии
Ҷумҳурии Тоҷикистон**

***Саволҳои аксари вақт додашаванда
дар бораи шарикии давлат ва бахши хусусӣ***

**Бо кӯмаки Бонки Осиёгии Рушд
ТА 8344-TJ**

**Кӯмак барои таҳкими нерӯи шарикии давлат ва бахши хусусӣ дар
Ҷумҳурии Тоҷикистон**

Муаллиф: **Ролф Даускардт**, Rebel Group International, Нидерландия

*Ҳисоботи мазкури мушовир ба таври мутлақ нуқтаи назари Бонки Осиёгии Рушд
ё давлати дахлдорро инъикос наменамояд, инчунин Бонки Осиёгии Рушд ва
Ҳукумати Тоҷикистон барои мазмуни он ҷавобгар намебошанд.*

Маълумотномаи мухтасар оид ба саволҳои асосӣ

1. Шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ (ШДБХ) – Ин чи гуна шарикӣ мебошад?..... 5
 - 1.1. Шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ чист (ШДБХ)? 5
 - 1.2. Оё ШДБХ, хусусигардонӣ ва ғайридавлатикунонӣ як чиз аст?..... 5
 - 1.3. Ҳукумати Тоҷикистон ҳамеша ширкатҳои хусусиро барои лоиҳаҳои сохтмонӣ ва барои таъмини таҷҳизот ва дигар маводи хароҷотӣ барои давлат чалб мекард. Магар ин ШДБХ нест? 6
 - 1.4. Оё он лоиҳаҳои нерӯгоҳҳои барқии обӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои охир амалӣ шуда истодааст, лоиҳаҳои ШДБХ мебошанд?..... 6
 - 1.5. Ба наздикӣ лоиҳаи нигоҳдории роҳ, ба воситаи тендер дар асоси қарордоди нигоҳдорӣ ба бахши хусусӣ дода шуда буд. Оё чунин лоиҳаҳо низ ШДБХ ҳастанд? 6
 - 1.6. ШДБХ чи тавр маблағгузори қарда мешавад? Маблағ аз кучо меояд? 7
2. «Шарикон» дар лоиҳаҳои ШДБХ кӣҳо мебошанд?..... 7
 - 2.1. Шарикон дар ШДБХ кӣҳо мебошанд?..... 7
 - 2.2. Кадом намуди ширкатҳо ба лоиҳаҳои ШДБХ ҳавасманд мебошанд? 8
 - 2.3. Оё дар ШДБХ шарикӣ хусусӣ метавонад, ки хориҷӣ бошад ва ё ин ки он бояд ҳатман аз Тоҷикистон бошад? 8
 - 2.4. Кадом намуди институтҳои молиявӣ ва сормоягузoron, одатан, дар лоиҳаҳои ШДБХ манифатдор мебошанд? 9
3. Барои чӣ ШДБХ истифода бурда мешавад? 9
 - 3.1. Фоидаи ШДБХ дар чист? 9
 - 3.2. Лоиҳаҳои ШДБХ бениҳоят мушкил менамоянд. Барои чӣ ба Тоҷикистон зарур аст, ки татбиқи онҳоро дида барояд (омӯзад)?..... 10
 - 3.3. Агар лоиҳа амалишаванда бошад пас барои чӣ ба давлат ва ё ягон корхонаи давлатӣ иҷозат дода нашавад, ки онро татбиқ намояд? 10
 - 3.4. Барои чӣ ба таври одӣ қарзи «арзон»-и давлатӣ гирифта нашавад ва давлат худ ба воситаи ин қарз лоиҳаро татбиқ нанамояд? 10
 - 3.5. Оё рақобат байни инфрасохтор ва хизматрасониҳои дар қорҷубаи ШДБХ ва аз ҷониби мақомоти давлатӣ расонидашаванда мешавад?..... 11
 - 3.6. Оё лоиҳаҳои ШДБХ метавонанд, ки ҳамаи масъалаҳои норасоии маблағҳои бучетиро ҳал намоянд?..... 11
4. ШДБХ дар кадом самт татбиқ қарда мешавад?..... 12
 - 4.1. Дар кадом соҳаҳо ШДБХ истифода бурда мешавад?..... 12
 - 4.2. Оё мешавад, ки дар соҳаи иҷтимоӣ лоиҳаҳои ШДБХ татбиқ қарда шавад?..... 12
 - 4.3. Кадом меъёрҳои метавон барои муайян намудани мутобиқати лоиҳа ба талаботи ШДБШ истифода бурд?..... 12
 - 4.4. Оё як лоиҳаи ШДБХ метавонад, ки ҳам соҳаи инфрасохтор ва ҳам соҳаи хизматрасонӣ дар бар гирад?..... 13
 - 4.5. Оё як қисми хизматрасонӣ ва ё инфрасохтор метавонад, ки ба ШДБХ дода шавад?..... 14
 - 4.6. Оё лоиҳаҳои ШДБХ бояд ҳамеша лоиҳаи калон ва бузург бошад? Оё лоиҳаҳои майда ШДБХ шуда метавонанд?..... 14
 - 4.7. Оё лоиҳаҳои ШДБХ танҳо барои объектҳои инфрасохтор ва хизматрасониҳои фоидаовар татбиқ қарда мешаванд? 14

5. Нақши давлат дар лоиҳаҳои ШДБХ чи тавр тағйир меёбад?	15
5.1. Оё чорӣ намудани ШДБХ маънои даст кашидани давлат аз уҳдадорихои худ дар расонидани хизматрасониҳои иҷтимоиро дорад?	15
5.2. Чуноне ки дида мешавад, татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ як тарзи фикрронии дигареро аз кормандони мақомоти давлатӣ тақозо менамояд. Чи тавр бояд ташкилотҳои фармоишгар нақши худро дар расонидани хизматрасониҳо дарк намоянд?	15
5.3. Дар сурати иваз шудани ҳукумат лоиҳаҳои ШДБХ чи мешаванд?	15
5.4. Кори ман дар давлат чи тавр тағйир меёбад, агар мо лоиҳаҳои ШДБХ–ро амалӣ намоем?.....	16
5.5. Чунин ба назар мерасад, ки лоиҳаҳои ШДБХ мушкил менамоянд. Барои чи роҳбари мақоми давлатӣ барои амалӣ намудани чунин лоиҳаҳо бояд кӯшиш намояд? Омилҳо кадомҳоянд?	16
5.6. Иттифоқҳои касаба чӣ?.....	17
5.7. Чи тавр Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад, ки кормандони таҳассусдори барои ҳалли масъалаҳои тарҳрезӣ ва татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ ба даст орад? Ва ё мо бояд ҳамеша коршиносонро истифода барем?	17
5.8. Агар лоиҳаи ШДБХ аз ҷиҳати иқтисодӣ ғайриамонанд бошад, давлат метавонад, ки дар он ғайриамонанд саҳм дошта бошад?	17
5.9. Чи тавр Ҳукумати ҚТ метавонад, ки бозори хусусиро барои лоиҳаҳои ШДБХ рушд диҳад?.....	18
6. Ҷузъҳои асосии бавучудорандаи таносуби нарх ва сифати ШДБХ	18
6.1. Беҳтар намудани давраи амал чист ва барои чи ин барои ШДБХ муҳим аст? .	18
6.2. Муҳлати амали созишномаи ШДБХ бояд чи қадар бошад?.....	18
6.3. Ҷанбаҳои асосие, ки бояд ба назар гирифта шаванд, то ин ки кафолат бошад, ки ШДБХ таносуби нарх ва сифати беҳтареро нисбат ба хизматрасонӣ (ичрои корҳо) аз ҷониби давлат пешниҳод менамояд?	19
6.4. Натиҷаи ниҳой чист ва барои чи мо бояд натиҷаҳои дархостшударо муайян намоем, на ин ки саҳми гузошташударо?.....	19
6.5. Барои чи тақсими хавфҳо дар ШДБХ муҳим аст?	19
6.6. Баъзе хизматчиёни давлатӣ чунин мепиндоранд, ки агар бахши хусусӣ хоҳад, ки дар ин кор ҳамроҳ шавад, пас бояд омода бошад, ки ҳамаи хавфҳоро бипазирад. Оё ин дуруст аст?.....	20
6.7. Рақобат дар муайян намудани шарикҳои хусусӣ чи нақшро мебозад? Оё доштани раванди озмун (тендер) муҳим аст ва ё ин ки мо метавонем бо яке аз намояндагони бахши хусусӣ ба созиш биёем?.....	20
7. Уҳдадорихо ва расмиёт	21
7.1. Кӣ метавонад лоиҳаи ШДБХ–ро оғоз намояд?	21
7.2. Қадамҳо ва ё марҳилаҳои асосии бастании созишномаҳои ШДБХ кадомҳоянд?	21
7.3. Гузаронидани тендери ШДБХ чи қадар вақтро мегирад?	21
7.4. Кадом қоидаҳо/расмиёт барои гузаронидани тендерҳои лоиҳаҳои ШДБХ бояд риоя шаванд?.....	21
7.5. Нақши мақомоти давлатӣ ҳангоми гузаронидани тендер ва тасдиқи лоиҳаҳои ШДБХ дар чист?.....	22

7.6. Тендери ШДБХ бо мақсади беҳтар намудани шартҳои пешниҳодҳои иштирокчиёни тендер гузаронидани гуфтушунидро тақозо менамояд. Кормандони давлатӣ чи тавр метавонанд, ки ин равандро идора намоянд ва чи тавр онҳо метавонанд, ки ба коррупсия айбдор нашаванд?	23
8. Қабули қарор оид ба супоридани қарордоди ШДБХ	23
8.1. Агар ман хоҳиши амалӣ намудани лоиҳаи ШДБХ–ро дошта бошам, ман чи тавр медонам, ки кадом пешниҳод ба давлат ва андозсупорандагон беҳтар аст?.....	23
8.2. Таносуби «нарх ва сифат» чист?.....	24
8.3. Кай ва чи тарз таносуби нарх ва сифати лоиҳаи ШДБХ муайян карда мешавад?	24
8.4. Риоя шудан ва ё нашудани таносуби нарх ва сифат дар лоиҳаи ШДБХ–ро кӣ месанҷад?.....	24
8.5. Шакли «сатҳи муқоисавии хароҷот» чист? Кай ва бо кадом мақсадҳо ман метавонам онро истифода намоям?.....	24
9. ШДБХ ва буҷет.....	25
9.1. Ба имзо расонидани лоиҳаи ШДБХ барои буҷети ташкилоти фармоишгари манфиатдор чи манфиате дорад?.....	25
9.2. Ворид намудани хавфҳо ва уҳдадорихои эҳтимолӣ ба буҷет хатмӣ аст?.....	26
9.3. Оё Ҳукумати ҚТ метавонад, ки ба лоиҳаҳои ШДБХ кафолат ва ё ягон дастгирии дигарро таъмин намояд?	26
10. Идора намудани шарикони хусусӣ.....	27
10.1. Чи тавр мо кафолат дода метавонем, ки шарикони хусусӣ кори худро ба таври даркорӣ иҷро намуда истодааст?.....	27
10.2. Чи мешавад, ки агар шарикони хусусӣ корхоро ба таври даркорӣ иҷро нанамояд?	27
10.3. Чун лоиҳаҳои ШДБХ созишномаҳои дарозмуддат мебошанд, оё мумкин аст, ки дар оянда ба онҳо тағйири иловаҳо ворид карда шаванд?	28
10.4. Агар муҳлати амали созишномаи ШДБХ ба итмом расод пас чи мешавад?... ..	28
11. Омодагӣ барои татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ	28
11.1. Чуноне ки дида мешавад татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ ба инфрасохтор ва соҳаи расонидани хизматрасониҳо нигаронида шудаанд, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба онҳо ниёз аст. Масъала сари он аст, ки чи гуна ҳамаи лоиҳаҳои ШДБХ–ро, ки ба онҳо ниёз аст ба таври дуруст амалӣ карда шавад?.....	28
11.2. Чи тавр мақоми ҳокимияти давлатӣ метавонад қадамҳои аввал барои таҳияи лоиҳаи ШДБХ гузорад?	29
11.3. Оё барои кӯмак дар таҳияи лоиҳаҳои ШДБХ мушовирон лозиманд?	29
11.4. Кадом мушовирон барои тарҳрезӣ ва бастании созишномаи лоиҳаи ШДБХ лозиманд?	30
11.5. Кадом намуди кӯмакҳо расонида мешаванд?.....	30
12. Истилоҳоти ШДБХ	30

1. Шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ (ШДБХ) – Ин чи гуна шарикӣ мебошад?

1.1. Шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ чист (ШДБХ)?

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ», ки моҳи декабри соли 2012 қабул шудааст, ШДБХ–ро ҳамчун «ҳамкории шарикони давлатӣ ва хусусӣ дар татбиқи лоиҳаҳои соҳаи инфрасохтор ва хизматрасонии иҷтимоӣ дар муҳлати муқаррарнамудаи созишномаи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ» муайян кардааст. Ба таври дигар гӯем, ШДБХ ин:

- қарордод (одатан миёнамуҳлат ё дарозмуҳлат) байни шарикӣ давлатӣ (ташкилоти фармоишгар) ва шарикӣ хусусӣ (соҳибкори инфиродӣ ва ё шахси ҳуқуқии баҳши хусусӣ), ки ба воситаи озмун баста шудааст,

- ки мувофиқи он шарикӣ хусусӣ ягон уҳдадории давлатиро (монандӣ: таъмини инфрасохтор ва хизматрасонӣ ба аҳоли ва ё ҳар дуру) иҷро менамояд,

- ва ба ӯ иҷозати дарёфти роҳи беҳтарини таъмини инфрасохтор ва хизматрасонӣ дода мешавад (натичаи ниҳой),

- аммо ӯ (шарикӣ хусусӣ) хавфро низ бар зиммаи худ мегирад ва дар сурати хуб иҷро накардани корҳо ба подоши (фоидаи) ӯ таъсири манфӣ мерасад (тақсими хавфҳо).

Баъзан, ШДБХ – ро бо хусусигардонӣ, масъулияти баҳши хусусӣ дар назди ҷамъият (тибқи он баҳши хусусӣ барои ягон лоиҳа маблағ ҷудо менамояд ва ё ягон имконияти дигаре фароҳам меоварад) ё форумҳои муҳокима байни давлат ва баҳши хусусӣ омезиш медиҳанд. Барои роҳ надодан ба ҷунин нофаҳмиҳо, муқаррароти дар боло зикршуда нишон медиҳад, ки ШДБХ дар айни ҳол дар Тоҷикистон чи тарз фаҳмида мешавад.

1.2. Оё ШДБХ, хусусигардонӣ ва ғайридавлатикунонӣ як чиз аст?

Не. Дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ» ба таври возеҳ муқаррар шудааст, ки ШДБХ ба хусусигардонӣ ва ғайридавлатикунонии моликияти давлатӣ ва корхонаҳои давлатӣ ягон муносибат надорад. Хусусигардонӣ ва ғайридавлатикунонӣ раванди раҳой ёфтани (одатан бо роҳи «фурӯши бевосита») аз дороиҳо ва корҳои давлатие мебошад, ки вазифаи асосии давлат шуморида намешаванд. Ҷун дорой хусусӣ гардонида шуд ва кор ғайридавлатӣ карда шуд, давлат бо харидор (баҳши хусусӣ) муносибати расмӣ минбаъда надорад ва ё муносибати расмӣ минбаъдаи маҳдуд дорад.

1.3. Ҳукумати Тоҷикистон ҳамеша ширкатҳои хусусиро барои лоиҳаҳои сохтмонӣ ва барои таъмини таҷҳизот ва дигар маводи хароҷотӣ барои давлат ҷалб мекард. Магар ин ШДБХ нест?

Не. Асосан инҳо шартномаҳои кӯтоҳмуҳлат мебошанд, ки мувофиқи онҳо бештари хавфҳо бар зиммаи шарикӣ давлатӣ гузошта мешаванд. Чунин фаъолият ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хариди давлатии мол, кор ва хизматрасонӣ» рост меояд.

Барои фаҳмо шудан, фаъолиятҳои зерин ШДБХ шуморида намешаванд:

- шартномаҳои «лоиҳакашӣ, харид ва сохтмон», ки мувофиқи онҳо идоранамоӣ ё истифодабарӣ нигоҳдории воситаҳо (дороиҳо) пас аз се соли аз лаҳзаи баохиррасии сохтмон дар дасти бахши хусусӣ боқӣ намоёнд;

- шартномаҳои расонидани мол ё хизмате, ки муҳлаташ аз се сол кам аст;

- шартномаҳои иҷора бе ягон кафолати иҷро ва дигар нишонаҳои муҳими ШДБХ.

1.4. Оё он лоиҳаҳои нерӯгоҳҳои барқии обӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои охир амалӣ шуда истодааст, лоиҳаҳои ШДБХ мебошанд?

Ҳа. Гарчанде ки дар бозори маҳаллӣ он лоиҳаҳо расман ҳамчун ШДБХ муаррифӣ нашуда бошанд ҳам, аммо шартномаҳои нерӯгоҳҳои барқии обии «Помир энерҷӣ» ва «Сангтуда-2», ки ба наздикӣ баста шуда буданд, ба муқаррароти болоӣ ҷавобгӯ мебошанд ва метавонанд, ки ҳамчун таҷрибаи сазовор дар соҳаи ШДБХ маҳсуб ёбанд. Бинобар ин дар бахши энергетика ШДБХ аллакай ба роҳ монда шудааст ва ширкатҳои хусусӣ дар асосӣ созишномаҳои истехсолкунандаи мустақили нерӯи барқ, нерӯи барқро таъмин менамоянд ва ба фурӯш мебароранд.

Ин лоиҳаҳо намунаи сазовори ШДБХ мебошанд. Бо вучуди ин, дар диди нави ШДБХ барои тарҳрезии бештари лоиҳа ва ҷорӣ кардани озмун (тендер) ҷиҳати бештар амалӣ намудани корҳо (бо «таносуби нарх ва сифат» андоза мешавад) аҳамияти бештар дода мешавад.

1.5. Ба наздикӣ лоиҳаи нигоҳдории роҳ, ба воситаи тендер дар асоси қарордоди нигоҳдории ба бахши хусусӣ дода шуда буд. Оё чунин лоиҳаҳо низ ШДБХ ҳастанд?

Ҳа. Ин қарордодҳо барои нигоҳдории роҳҳо, ки аз ҷониби Бонки Осиегии Русд дастгирӣ ёфта буд, мисоли хубе барои ШДБХ шуда метавонад, ки ҳамчун шакли «пардохт барои омодаи истифодабарӣ» шинохта шудааст. Барои он объектҳои инфрасохтор ва хизматрасонӣ, ки гирифтани пардохт аз истифодабарандагон имконият надорад ва ё номатлуб аст давлат метавонад худ чунин хизматрасониҳоро харидорӣ намояд (дар мисоли мазкур омодаи истифодабарии роҳҳо, ки ба таври дарқорӣ нигоҳ дошта мешаванд). Ҳамин тавр, ин намунаи шартнома

доираи паҳншавии соҳаи ШДБХ ба дигар соҳаҳо, ба монанди хизматрасонии иҷтимоӣ, биноҳои давлатӣ ва ғ. васеъ менамояд.

1.6. ШДБХ чи тавр маблағгузори карда мешавад? Маблағ аз кучо меояд?

Ин саволи муҳим мебошад, зеро гоҳо мардум чунин фикр мекунад, ки ШДБХ «ройгон» ё «маблағи бефоиз» мебошад, яъне ширкати хусусӣ бе пардохт аз ҷониби давлат, андозсупорандагон ва истифодабарандагон барои расонидани хизматрасонӣ сармоягузори хоҳад кард. Ин фикр нодуруст аст. Дар ШДБХ шарикони хусусӣ метавонанд, ки ҳама ва ё як қисми маблағи заруриро (барои сохтмон, истифодабарӣ ва нигоҳдорӣ) таъмин намояд, аммо ӯ интизори бозгардонидани сармояи худ бо фоидаи сазовор мебошад.

Бинобар ин лоиҳа бояд фоидаи басандаеро ҳосил кунад, ки тамоми хароҷотро пӯшонад ва баргардонидани маблағҳои бахши хусусиро таъмин намояд. Даромад метавонад, ки аз ҳисоби ситонидани пардохт аз истифодабарандагон (ва дасткашии давлат аз ин даромад), аз ҳисоби пардохт шудани хизматрасонӣ аз ҷониби давлат ба ҷои истифодабарандагон, аз ҳисоби истифодабарии тижоратии дороиҳои дахлдор (ки бо дигар тарз истифода бурда мешуданд) ва ё омезиши (комбинатсияи) ин вариантҳо иборат бошад. Ба ҳар ҳол барои имконпазирии татбиқи лоиҳа бояд ягон кас пардохт намояд. Бо вучуди ин лоиҳаи хубтарҳрезии ШДБХ, одатан метавонад, ки таносуби нарх ва сифати беҳтареро бар ивази пардохти истифодабарандагон ва давлат пешкаш намояд ва тарҳрезии оқилонаи истифодабарии тижоратӣ метавонад, ки натиҷаи ёрии моддии чандинтарафаро ба вучуд оварад.

2. «Шарикон» дар лоиҳаҳои ШДБХ кӣҳо мебошанд?

2.1. Шарикон дар ШДБХ кӣҳо мебошанд?

Асоси ШДБХ ин созишномае мебошад, ки байни ташкилоти фармоишгари давлатӣ ва шарикони хусусӣ баста шудааст. Одатан, ба сифати ташкилоти фармоишгар мақоми давлатие (мақомоти марказӣ ё маҳаллии ҳокимияти иҷроияи давлатӣ), ки ба инфрасохтор ё хизматрасонӣ ҷавобгар мебошад ва ё ин ки ваколати имзо намудани чунин шартномаҳо дорад, баромад менамояд.

Шарикони хусусӣ мувофиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи шарикони давлат ва бахши хусусӣ» ҳамчун «соҳибкори инфиродӣ ва ё шахси ҳуқуқии бахши хусусӣ, ки лоиҳаи инфрасохтор ё лоиҳаи хизматрасониро дар соҳаи иҷтимоӣ мутобиқи созишномаи шарикони давлат ва бахши хусусӣ амалӣ менамояд» муайян шудааст.

Вобаста ба хусусиятҳои лоиҳа, шарикони хусусӣ метавонанд, ки ширкатҳои алоҳидаро барои корҳои сохтмонӣ, истифодабарӣ ва хизматрасонии техникӣ ва дар баъзе ҳолатҳо барои ҷудо намудани

манбаъҳо (мисол, об барои иншооти обтозакуни ё ангишт барои маркази барқу гармидиҳӣ) ҷалб намоанд.

Вобаста ба намуди лоиҳа, бо истифодабарандагони хизматрасонӣ низ созишномаҳои расмӣ баста мешаванд (мисол: созишнома оид ба расонидани нерӯи барқ байни идорае, ки харандаи нерӯи барқ аст ва нерӯгоҳи барқӣ). Бештар дар чунин фаъолиятҳо ширкатҳои суғуртавӣ, барои расонидани суғурта ва институтҳои молиявӣ (мисол: бонкҳо) иштирок менамоанд. Барои ташкили ин, ширкати роҳбарикунанда аксари вақт ширкати мақсадноки махсусро (консетсионер), ки мақсади ягонааш ин татбиқи лоиҳаи ШДБХ мебошад, таъсис медиҳад. Сипас ширкати мақсаднок бо ҳамаи дигар шарикони хусусии ҷалбшуда, созишнома менамояд. Дар баъзе ҳолатҳо мақоми танзимкунанда низ метавонад, ки ҷалб карда шавад.

Ба ғайр аз ин гурӯҳ, ба сифати «шарикон» ташкилотҳои истифодабарандагон, мақомоти назораткунанда, ташкилотҳои ғайридавлатӣ, гурӯҳҳои ҷамъиятӣ ва дигар мақомоти монанди инҳо низ баромад карда метавонанд, лекин ин шарикон одатан иштирокчиёни асосии созишномаҳо ва қарододҳои ШДБХ намебошанд.

2.2. Кадом намуди ширкатҳо ба лоиҳаҳои ШДБХ ҳавасманд мебошанд?

Бештар, ширкатҳои сохтмонӣ якумин шуда ба эълонҳои давлатӣ оид ба ШДБХ воқуниш нишон медиҳанд, зеро лоиҳаҳои маъмулии сохтмони давлатӣ пеш аз ҷониби онҳо амалӣ карда мешуд. Лекин ширкатҳои хизматрасон низ (мисол: ширкатҳои обтаъминкунанда, истехсолкунандаи нерӯи барқ, операторҳои транзитӣ ва ғ.) кӯшиш менамоанд, то ин ки ба чунин эълонҳо воқуниш нишон диҳанд. Бо рушди бозори ШДБХ дар кишвар, саноати маҳаллӣ одатан дигаргун мешавад.

Дар бозор метавонанд, ки ширкатҳои махсуси таҳиякунандаи лоиҳаҳо, ки дорой малакаю таҷрибаи ҷалби шарикони зарурӣ, ҷиҳати нишон додани воқуниш ба эълонҳо оид ба лоиҳаҳои ШДБХ мебошанд, пайдо шаванд. Аксари вақт, ширкатҳои сохтмонӣ ширкатҳои хурдро барои идора намудани лоиҳаҳо ҷалб менамоанд, то ин ки ба лоиҳаҳои калони ШДБХ дархост пешниҳод намоанд.

Ширкатҳои хориҷӣ, ки таҷрибаи калони корӣ дар лоиҳаҳои ШДБХ доранд, аксари вақт иштирокчиёни муҳим барои ҷорӣ кардани малакаҳо, таҷриба ва технология дар бозори маҳаллӣ мебошанд.

2.3. Оё дар ШДБХ шарикони хусусӣ метавонад, ки хориҷӣ бошад ва ё ин ки он бояд ҳатман аз Тоҷикистон бошад?

Ширкатҳои хориҷӣ метавонанд, ки пешниҳодҳои худро барои лоиҳаҳои ШДБХ манзур намоанд ва шарикони ШДБХ гарданд. Лекин бояд талаботи мавҷуда ба сармоягузори хориҷӣ дар Тоҷикистон риоя карда шавад.

2.4. *Кадам намуди институтҳои молиявӣ ва сармоягузoron, одатан, дар лоиҳаҳои ШДБХ манифатдор мебошанд?*

Одатан, лоиҳаҳои ШДБХ, аз ҳисоби якҷояшавии сармояи худӣ (маблағҳои худии сармоягузор) ва сармояи қарзгирифта (одатан, маблағҳое, ки аз бонк қарз гирифта шудааст) маблағгузорӣ карда мешаванд. Бештари вақт, сармояи худӣ аз ҷониби ширкате дода мешавад, ки иштирокчии пешбари ШДБХ мебошад ва метавонад, ки сармоягузoronи шахсӣ ё сармоягузoronи институтсионалиро (мисол: фондҳои нафақаро) дар бар гирад. Аслан, лоиҳаҳои ШДБХ сармоягузoronи институтсионалӣ меписанданд, зеро ба чунин лоиҳаҳо маблағҳои калон барои сармоягузорӣ бо бозгашти дарозмуддат лозим аст. Чунин лоиҳаҳо ба талаботи сармоягузории ин сармоягузoronи институтсионалӣ муносиб мебошад.

Бонкҳое, ки танҳо ё ин ки бештари вақт дар якҷоягӣ фаолият мекунад, одатан ҳамон вақте кредит медиҳанд, ки ба лоиҳаҳо маблағҳои қарзӣ даркор аст. Барои маблағгузории ШДБХ кредитҳои бонкӣ одатан, бояд калонҳаҷм ва муҳлати дарози бозгардонӣ дошта бошанд. Ин масъала метавонад, ки дар марҳилаҳои аввали рушди бозори ШДБХ проблема бошад.

Лоиҳаҳои калонҳаҷми сармоягузорӣ одатан ба сармоя ва кредити хориҷӣ ниёз доранд, зеро сармоягузoronи маҳаллӣ ва бонкҳо наметавонанд маблағгузории басандаро бо шартҳои талабшаванда таъмин намоянд. Бонкҳои рушди бисёрҷониба, ба монанди Бонки Осиегии Русд ва Бонки Чаҳонӣ барои бевосита ва ё бавоситаи кафолат маблағгузорӣ намудани лоиҳаҳои ШДБХ хело ҳам манфиатдор мебошанд.

3. Барои чӣ ШДБХ истифода бурда мешавад?

3.1. Ҷоидаи ШДБХ дар чист?

Дар лоиҳаҳои хубтарҳрезии ШДБХ:

- шарикҳои хусусӣ имконият пайдо мекунад, ки роҳи беҳтарини хизматрасониро муайян намояд;
- хавфҳо ба таври лозимӣ тақсим шудаанд;
- лоиҳа дар асоси озмун супорида мешавад;
- таносуби беҳтари нарх ва сифат дар муқоиса бо роҳҳои маъмулии амалинамоии корҳо аз ҷониби давлат пешниҳод карда мешавад.

Баъзе бартариҳое, ки дар доираи лоиҳаи шарикӣ аз ҷониби шарикҳои хусусӣ пешкаш карда мешаванд, инҳо мебошанд:

- Саривақт ва дар қорҷӯбаи бучети пешбинишуда амалӣ намудани лоиҳаҳо;
- Умуман, идоранамоии самараноктари ҳамаи лоиҳаҳо;
- Дарёфти усулҳои нави расонидани хизматрасониҳо;

- Истифодабарии самараноктари технологияҳои дахлдор;
- Мувофиқат дар давраи амал (алоқамандии беҳтар хангоми лоиҳакашӣ, сохтмон, истифодабариро хизматрасонии техникӣ дар муддати тӯлонӣ);
- Истифодаи беҳтари доройҳои бевосита ва дуҷумдараҷаи лоиҳа;
- Маблағгузориҳои хусусӣ;
- Таъвоноии беҳтари татбиқи лоиҳа.

3.2. Лоиҳаҳои ШДБХ бениҳоят мушкил менамоянд. Барои чӣ ба Тоҷикистон зарур аст, ки татбиқи онҳоро дида барояд (омӯзад)?

Бо назардошти таҷрибаи дигар кишварҳо, се сабаби асосӣ мавҷуд аст, ки Тоҷикистон бояд татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ-ро дида барояд:

- лоиҳаҳои хубтархрезишудаи ШДБХ, хангоми расонидани хизматҳо дар Тоҷикистон метавонанд, ки таносуби нарх ва сифати беҳтарро таъмин намоянд (хизматрасониҳои беҳтар бо арзиши беҳтар);
- дар лоиҳаҳои ШДБХ маблағҳои хусусӣ истифода бурда мешаванд ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон хангоми норасоии маблағҳои бучетӣ барои татбиқи лоиҳа метавонад, ки маблағҳои татбиқи лоиҳаро сарфа намуда, харчи на ин ки якбора, балки дарозмуддати онро ба нақша гирад;
- Тоҷикистон бо суръат ба пеш рафта истодааст ва ба инфрасохтору хизматрасонӣ барои дастгирии иқтисодиёт ва мардум ниёз дорад.

3.3. Агар лоиҳа амалишаванда бошад пас барои чӣ ба давлат ва ё ягон корхонаи давлатӣ иҷозат дода шавад, ки онро татбиқ намояд?

Бо ҷалби ширкати хусусӣ лоиҳа аксари вақт метавонад, ки самараноктар ва даромадноктар дар муқоиса бо давлат ва ё ширкати давлатӣ татбиқ карда шавад. Барои он ки агар лоиҳаи ШДБХ хуб тархрезӣ шуда бошад, ширкати хусусӣ усулҳои нави татбиқи онро меёбад ва одатан нигоҳдорӣ ва истифодабарии самаранокӣ беҳтарро таъмин менамояд. Дар сурати кам будани сарчашмаҳои молиявии давлатӣ ҷалби шарикҳои хусусӣ инчунин метавонад, дастрасии маблағгузориро таъмин намояд.

Барои арзёбӣ ва муайян кардани бартариҳои татбиқи лоиҳа бо таъвоноии давлат ё ба воситаи лоиҳаи ШДБХ методикаи махсус (сатҳи харчи муқоисавӣ – Public Sector Comparator) истифода бурда мешавад.

3.4. Барои чӣ ба таври одӣ қарзи «арзон»-и давлатӣ гирифта шавад ва давлат худ ба воситаи ин қарз лоиҳаро татбиқ нанамояд?

Гарчанде ки давлат қариб ки ҳамеша аз ширкатҳои хусусӣ дида, метавонад бо фоизи бартаридошта (арзонтар) маблағ қарз гирад, лекин қариб ки ҳамеша ширкатҳои хусусӣ объектҳои инфрасохторро беҳтар лоиҳакашӣ менамоянд, истифода мебаранд ва хизматрасонии беҳтарро нисбат ба давлат пешниҳод менамоянд. Дар лоиҳаҳои хубтархрезишудаи

ШДБХ фоидаи иловагӣе, ки ширкатҳои хусусӣ меоваранд одатан аз хароҷоти арзони маблағгузори давлат зиёд мебошад.

3.5. Оё рақобат байни инфрасохтор ва хизматрасониҳои дар қорҷӯбаи ШДБХ ва аз ҷониби мақомоти давлатӣ расонидашаванда мешавад?

Шояд. Дар баъзе ҳолатҳо чунин рақобат аз ҷониби дигар хизматрасониҳо барои ба вуҷуд овардани таносуби нарх ва сифат дар ШДБХ бениҳоят муҳим аст. Мисол, мавҷудияти роҳҳои алтернативӣ, ба ширкате, ки барои гузариш аз роҳ пардохт меситонад, имконият наметаҳад, ки нархи аз ҳад баландро гузорад.

Бо вуҷуди ин қисми бештари лоиҳаҳои ШДБХ аз ширкатҳои хусусӣ талаб менамояд, ки сармояи бисёреро, ки пас аз чандин солҳо бармегардад, гузорад. Агар давлат бо ин ширкатҳо рақобат намояд ва ё аз онҳо дида нархи арзонтарро пешниҳод намояд, дар он ҳол чунин кор метавонад, ки ба сармояҳои гузошташудаи он ширкатҳо ва фаъолияти соҳибкории онҳо зарар расонад.

3.6. Оё лоиҳаҳои ШДБХ метавонанд, ки ҳамаи масъалаҳои норасоии маблағҳои буҷетиро ҳал намоянд?

Лоиҳаҳои ШДБХ метавонанд, ки ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати дарёфти хизматрасонии бештар аз ҳисоби буҷаи худ бо якҷанд васила кӯмак расонанд. Лоиҳаҳои хубтарҳрезӣшудаи ШДБХ метавонанд, ки хизматрасонии бештарро пешниҳод намоянд, онҳо метавонанд, ки аз ҳисоби истифодабарии бештари дороиҳо таносуби нарх ва сифати хубро ба вуҷуд оранд ва онҳо метавонанд, ки ба воситаи таъмини маблағгузорӣ аз бахши хусусӣ имконияти тақсими буҷети давлатиро дар якҷанд сол фароҳам оваранд. Мисол, агар шарикӣ давлатӣ маблағи заруриро дар буҷети худ барои маблағгузорӣ намудани ягон лоиҳаи нав дар соли қорӣ надошта бошад, он гоҳ ӯ метавонад, ки бо мақсади маблағгузорӣ ва амалинамоии лоиҳа бо ягон ширкат созишномаи шарикӣ 15 сола бандад ва бо ин роҳ маблағи сармоягузори худро ба муддати 15 сол тақсим намояд. Лекин ҳадди муайяне ҳаст, ки давлат то кадом дараҷа метавонад ин корро иҷро намояд.

Лоиҳаҳои ШДБХ ҳамеша даромади дахлдорро аз истифодабарандагони хизматрасониҳо ё аз пардохтҳои давлатӣ барои фоидаовар буданашон тақозо менамоянд. Як ҳадди муайяне ҳаст, ки истифодабарандагони хизматрасонӣ чи қадар маблағ пардохт карда метавонанд ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон чи қадар маблағ аз ҳисоби андозҳо ба даст оварда метавонад. ШДБХ метавонад ба норасоии буҷет кӯмак кунад, вале он наметавонад, ки ҳамаи проблемаҳоро ҳал намояд.

4. ШДБХ дар кадом самт татбиқ карда мешавад?

4.1. Дар кадом соҳаҳо ШДБХ истифода бурда мешавад?

ШДБХ одатан дар мадди аввал дар он соҳаҳое, амалӣ карда мешавад, ки дар онҳо имконияти ҷамъоварии маблағ аз истифодабарандагон мавҷуд аст, ба монанди роҳҳои пулакӣ. Аммо истифодаи механизми пардохтҳо барои омодагии истифодабарии объект (тибқи он давлат хизматрасониҳоро «мехарад») имконият медиҳад, ки ШДБХ дар дигар соҳаҳо низ истифода бурда шавад. Аз ҷумла дар соҳаҳои зерин:

- роҳҳои мошингард, роҳҳои оҳан, аэропортҳо, энергетика ва алоқа;
- тандурустӣ, маориф, манзил, манзили давлатӣ, муассисаҳои ислохотӣ ва судӣ;

- хизматрасониҳои шаҳрдорӣ, ба монандӣ обтаъминкунӣ, беҳдошт, ҷамъоварии партовҳо, тоза кардани қубурҳои обгузар, иншоотӣ обтозакунӣ, бозорҳои шаҳрӣ, роҳҳои деҳаҳо ва истгоҳҳои автобусҳо (автовокзалҳо);

- инфраструктураи саноатӣ ва хизматрасониҳои вобаста ба онҳо, ба монандӣ марказҳои тадқиқот ва тарҳрезӣ, марказҳои умумии озмоишӣ ва санҷишӣ барои саноат ва паркҳои саноатӣ.

Бояд дар хотир дошт, ки лоиҳаҳои нафту газ, истихроҷи канданиҳои фойданок ва телекоммуникатсия аслан фаъолияти бахши хусусӣ мебошанд ва ҳамчун ШДБХ маҳсуб намеёбанд.

4.2. Оё мешавад, ки дар соҳаи иҷтимоӣ лоиҳаҳои ШДБХ татбиқ карда шавад?

Ҳа. Дар соҳаҳои иҷтимоӣ, объектҳои (ба монандӣ биноҳои мактабҳо, табобатхонаҳо), ки аз ҷониби бахши хусусӣ лоиҳакашӣ ва идора мешаванд, маъмул шуда истодааст, дар ҳолате ки шароити давлатӣ диққати худро бевосита ба расонидани хизматрасониҳо (ба монандӣ таълим, табобат) ҷалб менамояд. Дар баъзе ҳолатҳо ҳуди хизматрасонии иҷтимоӣ метавонад, ки аз ҷониби шарикони хусусӣ дар баробари идоранамоии объектҳо расонида шаванд.

4.3. Кадом меъёрҳоро метавон барои муайян намудани мутобиқати лоиҳа ба талаботи ШДБШ истифода бурд?

Аз рӯи назария, ҳамаи лоиҳаҳо метавонанд, ки ҳамчун лоиҳаи ШДБХ тарҳрезӣ шаванд. Гап дар он аст, ки оё ягон зарурати амалӣ намудани он лоиҳа ҳамчун лоиҳаи ШДБХ ҳаст ё не? Дар ин ҳолат зарур аст, ки фойдаҳои имконпазире, ки аз татбиқи лоиҳаи ШДБХ ба даст меояд бо хароҷоти иловагӣ (мисол: тарҳрезии татбиқи лоиҳа), ки ҳангоми тарҳрезии лоиҳа ҳамчун ШДБХ дархост карда мешавад, муқоиса карда шаванд

Меъёрҳои зерин барои қабули қарор кӯмак мерасонанд:

- Ҳаҷми лоиҳа. Умуман, лоиҳаҳои калонҳаҷм барои ба вуҷуд овардани таносуби нарх ва сифати ШДБХ имконияти бештаре доранд (ва хароҷоти зиёди трансаксиониро мепӯшонанд);

- Муҳлати лоиҳа. Лоиҳаҳое, ки дарозмуҳлатанд барои ШДБХ бештар муносиб мебошанд. Бо вуҷуди ин бештари лоиҳаҳои хурд метавонанд, ки кӯтоҳмуҳлат бошанд;

- Лоиҳаҳои омехта. Лоиҳаҳои омехта барои ҷорӣ намудани навоарӣ аз ҷониби бахши хусусӣ имкониятҳои бештаре доранд.

- Алтернатива ба давлат. Агар давлат инфрасохтор ва хизматрасониро дар алоҳидагӣ таъмин карда натавонад (бо назардошти иқтисодии суғур, сабабҳои техникӣ, молиявӣ ё дигар сабабҳо), пас ШДБХ ягонаи варианти таъмини онҳо шуда метавонад.

- Мавҷудияти ҳавасмандӣ дар бозор. Оё ширкатҳои хусусӣ ҳавасманд мешаванд? Оё ширкатҳои хусусӣ малакаи амалӣ намудани чунин лоиҳаро бо ва ё бе иштироки ширкатҳои хориҷие, ки таҷрибаи зиёдеро метавонанд ворид намоянд, доранд?

- Таҷриба. Оё ҳамин гуна лоиҳаҳои инфрасохтор ва хизматрасонӣ ва ё монанди онҳо пештар дар асоси ШДБХ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ шуда буданд?

- Имконияти ҷалби шарикҳои хусусӣ дар ҳамаи давраи лоиҳа. Лоиҳаҳое, ки ба шарикҳои хусусӣ имконият медиҳанд, то ин ки ба масъалаҳои тарҳрезӣ, таъмин, истифодабарӣ ва нигоҳдории объекти инфрасохтор машғул шаванд, ба ШДБХ бештар муносиб мебошанд.

- Имконияти истифодабарии тичоратӣ. Лоиҳаҳое, ки имконияти фароҳам овардани дигар сарчашмаҳои даромадро доранд, имконияти бештаре доранд, ки ҳамчун ШДБХ татбиқ карда шаванд.

4.4. Оё як лоиҳаи ШДБХ метавонад, ки ҳам соҳаи инфрасохтор ва ҳам соҳаи хизматрасонӣ дар бар гирад?

Лоиҳаи ШДБХ метавонад, ки ҳам соҳаи инфрасохтор (объект) ва ҳам соҳаи хизматрасониро дар якҷоягӣ ва ё дар алоҳидагӣ дар бар гирад. Якҷоя кардани инфрасохтор ва хизматрасонӣ метавонад, ки ба бештар шудани инфрасохтор ва муносибтар шудани он барои хизматрасониҳои дар он расонидашаванда оварда расонад.

Агар инфрасохтор ва хизматрасонӣ аз ҳам ҷудо бошанд диққати асосӣ бояд ба доираи таъсири мутақобили онҳо дода шавад. Оё ин инфрасохтор барои хизматрасонӣ муносиб аст ва чи таъсири хизматрасонӣ ба инфрасохтор расонида метавонад?

Ба ғайр аз ин имконият ҳаст, ки барои таъмини инфрасохтор ШДБХ–и алоҳида ва барои таъмини хизматрасонӣ ШДБХ–и дигарро пешбинӣ намуд. Мисол, соҳаи роҳи оҳан метавонад, ки ба воситаи ШДБХ дар асоси пардохтҳои давлатӣ барои омодаи истифодабарӣ сохта шуда, нигоҳ дошта шавад.

Хизматрасонӣ ба воситаи роҳи оҳан ян намуди ШДБХ–и дигар низ шуда метавонад, ки мувофиқи он оператори хусусӣ аз ҳисоби пардохти мусофирон фоида ба даст орад. Дар инчо боз ҳам диққати асосӣ бояд ба доираи таъсири мутақобилаи байни ду лоихаи ШДБХ дода шавад.

4.5. Оё як қисми хизматрасонӣ ва ё инфрасохтор метавонад, ки ба ШДБХ дода шавад?

Албатта. Агар ягон манфиате дар додани як қисми хизматрасонӣ ва ё инфрасохтор ба бахши хусусӣ бошад, пас ягон мамониате дар амалӣ кардани ин кор дида намешавад. Бо вучуди ин бояд ҳамеша дар назар дошт, ки ширкатҳои хусусӣ одатан аз ҳисоби алоқамандӣ таносуби нарх ва сифати беҳтарро ба вучуд меоранд, ба мисли алоқамандӣ байни истифодабарии инфрасохтор ва таъмини хизматрасонӣ, алоқамандӣ байни лоихаҳои объектҳои инфрасохтор ва нигоҳдории онҳо дар муддати дароз. Чудо намудани хизматрасонӣ метавонад, ки чунин бартарихоро кам намояд. Ба ғайр аз ин чудо намудани хизматрасонӣ метавонад, ки проблемаҳои таъсири мутақобилаи байни он қисми хизматрасонӣ ва ё инфрасохторро, ки ҳамчун ШДБХ амал менамояд ва қисми дигареро, ки дар зерин назорати давлат менамояд ба вучуд оварад.

Дар баъзе соҳаҳо, «чудонамоя» барои тақсим намудани хизматрасонии пурра ба қисматҳои гуногун бо шаклҳои гуногуни ШДБХ барои ҳар яки он қисматҳо истифода бурда мешавад. Барои ин соҳаи энергетика мисол шуда метавонад: масалан истеҳсоли электроэнергия метавонад, ки ба воситаи ШДБХ ба роҳ монда шавад дар ҳоле, ки ҳаҷми интиқоли барқ ҳамчун дорони давлат ва зерин назорати он боқӣ мемонанд.

4.6. Оё лоихаҳои ШДБХ бояд ҳамеша лоихаи калон ва бузург бошад? Оё лоихаҳои майда ШДБХ шуда метавонанд?

Лоихаҳои хурд низ метавонанд, ки ҳамчун ШДБХ амалӣ карда шаванд, аммо чун ҳаҷми онҳо хурд аст, ҳатмӣ нест, ки барои чунин лоихаҳо тамоми тартиб ва механизме, ки барои тарҳрезии лоихаҳои калон заруранд, пайгирӣ карда шаванд. Бинобар ин лоихаҳои хурд метавонанд ки мувофиқи санадҳои меъёрии амалкунанда дар бораи харид амалӣ карда шаванд. Аммо, бояд дар ёд дошт, ки қонунгузориҳои чорӣ дар бораи харид, умуман, барои гузаронидани тендери лоихаҳои ШДБХ муносиб нест, зеро он гузаронидани гуфтушуниро барои беҳтар намудани пешниҳоди тендериро иҷозат намедихад ва интиқоли пешниҳоди молиявии дорони нархи арзонтаринро ба ҷои таносуби нарх ва сифати беҳтарин талаб менамояд.

4.7. Оё лоихаҳои ШДБХ танҳо барои объектҳои инфрасохтор ва хизматрасониҳои фоидаовар татбиқ карда мешаванд?

Беғуфтугӯ, амалӣ намудани лоихаи ШДБХ барои инфрасохтор ва хизматрасоние, ки аз ҷиҳати тижоратӣ даромаднок ва фоиданок мебошанд осонтар аст, зеро чунин лоихаҳо дастгирии зиёдеро аз берун

тақозо наменамоянд. Барои инфрасохтор ва хизматрасонӣ, ки даромади камтар доранд, мисол хизматрасонии иҷтимоӣ ва ё расонидани хизматрасонӣ дар минтақаҳое, ки камбизоатон зиндагӣ менамоянд, ШДБХ шояд ба дастгирии иловагии давлат ҷиҳати таъмин намудани даромаднокии ниёз дорад. Ин кор метавонад, ки аз ҷониби давлат бо роҳи хариди хизматрасонии шарикӣ хусусӣ (пардохт барои омодаи истифодабарӣ) ба воситаи ин ва ё он шакли ёрии моддӣ ё бо роҳи дастгирии бевосита, мисол ба шарикӣ хусусӣ истифодаи дороиҳои даромади тижоратӣ доштара бар ивази расонидани хизматрасонӣ иҷозат додан, амалӣ карда шавад. Баъзе давлатҳо фондҳои махсусӣ рушд барои пӯшонидани норасоӣ байни он ҷизе, ки истифодабарандагон пардохт кард метавонанд ва он ҷизе, ки аз ҷиҳати тижоратӣ даромаднок кардани лоиҳа зарур аст, таъсис додаанд.

5. Нақши давлат дар лоиҳаҳои ШДБХ чи тавр тағйир меёбад?

5.1. Оё ҷорӣ намудани ШДБХ маънои даст кашидани давлат аз уҳдадорихои худ дар расонидани хизматрасониҳои иҷтимоиро дорад?

Не. Шарикӣ давлатӣ барои расонидани хизматҳо уҳдадор хоҳад монд. Ташкилоти фармоишгар бояд шарикӣ хусусиро барои таъмини каноатбахши хизматрасониҳо идора намояд. Агар хизматрасониҳо ба таври даркорӣ расонида нашавад, дар он сурат шарикӣ давлатӣ барои дарёфти ҳалли масъала вазифадор мебошад. Ин яке аз он сабабҳое мебошад, ки барои чи ташкилоти фармоишгар бояд тарҳрезии муносиби лоиҳаҳо ва созишномаҳои ШДБХ-ро таъмин намояд.

5.2. Чуноне ки дида мешавад, татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ як тарзи фикрронии дигарро аз ҷониби расонидани давлатӣ тақозо менамояд. Чи тавр бояд ташкилотҳои фармоишгар нақши худро дар расонидани хизматрасониҳо дарк намоянд?

Саволи асосие, ки бояд шарикӣ давлатӣ ба худ диҳад ин: «Усули аз ҳама беҳтарини сохтани инфрасохтор ва расонидани хизматрасониҳое, ки уҳдадорихои мо мебошанд кадом аст: бевосита ва ё бавоситаи ШДБХ?» Дар ҳар ду ҳолат ҳам шарикӣ давлатӣ барои расонидани хизматрасониҳо уҳдадор мебошад, аммо чи тавр хизматрасониҳо расонида мешаванд, ин масъалаи дигар аст. Агар механизми ШДБХ истифода бурда шавад, пас нақши ташкилоти фармоишгар ин тарҳрезӣ, гузаронидани тендер ва идоранамоии расонидани хизматҳо, ба ҷои бевосита расонидани онҳо, мебошад.

5.3. Дар сурати иваз шудани ҳукумат лоиҳаҳои ШДБХ чи мешаванд?

Лоиҳаҳои ШДБХ шартномаҳои дарозмуддат байни Ҳукумати ҚТ ва ширкатҳои хусусӣ мебошанд. Хусусияти ҳатмии созишномаҳои ШДБХ ҳангоми иваз шудани роҳбарияти давлат тағйир намеёбад. Агар ҳукумати нав қарор қабул намояд, ки созишномаи ШДБХро бе ягон

сабаби асоснок (мисол, танҳо бо сабаби сиёсӣ) бекор намояд, пас давлат ба воқуниши шабеҳ аз ҷониби ширкатҳо ва бозорҳои молиявӣ дучор мегардад, ба мисли он ки гӯё давлат уҳдадориҳои худро оид ба пардохти қарзи давлатӣ иҷро накардааст. Ширкатҳо ва кредиторон зуд лоиҳаҳои ШДБХ-ро ҳамчун лоиҳаҳои «хатарнок» мешуморанд, воқуниши бозор ба лоиҳаҳо ба камшавӣ (ва ё ҳатто тамоман ба боздошт) оварда мерасонад ва ҳамаи шарикони хусусӣ даромади баландеро тақозо менамоянд, то ин ки хавфҳоро ҷуброн намоянд. Ба қавли дигар, ҳамаи лоиҳаҳои ШДБХ қиматтар мешаванд ва таносуби нарх ва сифати пастарро пешкаш менамоянд.

5.4. Қори ман дар давлат чи тағйир меёбад, агар мо лоиҳаҳои ШДБХ-ро амалӣ намоем?

Ҳангоме ки шарикони давлатӣ аз хизматрасонии бевосита ба хизматрасонии бавоситаи ШДБХ мегузарад, нақши шарикони давлатӣ хело ҳам тағйир меёбад. Ба ҷои нақши дастраскунандаи бевосита шарикони давлатӣ менечери раванди хизматрасонии ширкати хусусӣ мегардад. Қормандоне, ки ба истифодабарӣ ва хизматрасонии нигоҳдории техникӣ машғул мебошанд, аз ин пас аз ҷониби ташкилоти хусусӣ ҷалб карда мешаванд на ин ки аз ҷониби ташкилоти фармоишгар. Ба шарикони давлатӣ қормандоне даркор аст, ки малакаи тарҳрезӣ, гузараронидани раванди тендер ва идора намудани қарардодҳо ва созишномаҳои ШДБХ-ро доранд. Одатан ба шарикони давлатӣ қормандони камтаре лозим аст, бинобар ин қормандони дархостшуда, бояд тахассус ва таҷрибаи идоранамоеи баланд дошта бошанд. Ин метавонад, ки барои хизматчиёни давлатӣ як имконияти ҷолибе бошад.

5.5. Чунин ба назар мерасад, ки лоиҳаҳои ШДБХ мушкул менамоянд. Барои чи роҳбари мақоми давлатӣ барои амалӣ намудани чунин лоиҳаҳо бояд кӯшиши намояд? Омилҳо кадомҳоянд?

Барои роҳбари мақоми давлатӣ омилҳои зиёде барои ба назар гирифтани лоиҳаҳои ШДБХ мебошанд, аз ҷумла:

- таъмини амалишавии лоиҳа ҳатто ҳангоми маҳдудиятҳои маблағи бучетӣ;

- дар оянда албатта лоиҳаҳои ШДБХ бегуфтугӯ яке аз муносибатҳои асосии нави татбиқи лоиҳаҳо дар Тоҷикистон мегардад. Дар саффи пеши ин раванд будан шавқовар аст ва метавонад, ки малака ва таҷрибаи шуморо беҳтар намояд ва шуморо барои имкониятҳои оянда беҳтар нишон диҳад;

- тарҳрезӣ ва гузаронидани тендери лоиҳаҳои ШДБХ метавонад, ки ҳам аз ҷиҳати маънавӣ ва ҳам аз ҷиҳати касбӣ машғулияти шавқовар бошад;

- қор бо лоиҳаҳои ШДБХ метавонад, ки ҷузъи пешрафти ҳуди шумо ҳам ба сифати одами қорозмуда ва ҳам ба сифати роҳбар бошад.

5.6. Иттифоқҳои касаба чӣ?

Баъзан вақт иттифоқҳои касабаи бахши давлатӣ метавонанд, ки зидди лоиҳаҳои ШДБХ бархезанд, махсусан дар ҳолатҳое, ки ШДБХ ба кам шудани ҷойи корӣ ва тағйири шароити коргарон боис мегардад. Ин бими иттифоқҳои касаба аз объектҳои тамоман нав (яъне аз сифр татбиқшаванда) дида, нисбат ба лоиҳаҳои мавҷудбудае (яъне, дар асоси ягон объекти мавҷудбуда, татбиқ намудани лоиҳаи шарикӣ), ки бо реструктуризатсияи хизматрасонии мавҷудаи давлатӣ ба механизми ШДБХ алоқаманд мебошанд, бештар роиҷ мебошад.

Дар чунин ҳолатҳо зарур аст, ки машваратҳои дахлдор бо иттифоқҳои касаба гузаронида шаванд. Ин ваколати вазорат ва ё шарикӣ давлатии ба соҳаи дахлдор вазифадоршуда мебошад. Бештари проблемаҳое, ки аз ҷониби иттифоқҳои касаба бармехезанд метавонанд, ки бо роҳи тарҳрезии дахлдори ШДБХ, пешбинӣ намудани муқаррарот оид ба гузариши коргарон ба ширкати нав ва ғайраҳо ҳал карда шаванд.

5.7. Чи тавр Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад, ки кормандони тахассусдори барои ҳалли масъалаҳои тарҳрезӣ ва татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ ба даст орад? Ва ё мо бояд ҳамеша кориносоноро истифода барем?

Аз ҳама бештарин роҳи тарбияи мутахассисон дар соҳаи ШДБХ ин татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ мебошад. Инчунин барои лоиҳаҳои ШДБХ истифода намудани коршиносони маҳдудихтисос оид ба масъалаҳои техникӣ, молиявӣ, ҳуқуқӣ ва гузаронидани тендерҳо низ роиҷ аст, зеро онҳо малакаҳои маҳдудихтисосеро пешкаш менамоянд, ки ба давлат пайваста лозим нест.

5.8. Агар лоиҳаи ШДБХ аз ҷиҳати иқтисодӣ фоидаовар бошад, давлат метавонад, ки дар он фоида саҳм дошта бошад?

Лоиҳаҳои ШДБХ бояд барои шарикони хусусӣ даромадовар бошад, вагарна онҳо ҳамин тавр лоиҳаро маблағгузорӣ ва татбиқ наменамоянд. Давлат ва истифодабарандагон аз дарёфти таносуби бештарини нарх ва сифат бурд менамоянд. Аз оне, ки лоиҳа аз ҷиҳати иқтисодӣ фоидаовар аст, набояд ягон нигарониеро ба вучуд оварад. Агар ШДБХ хуб тарҳрезӣ шуда бошад ва хавфҳо дуруст тақсим шуда бошанд шарикӣ хусусӣ бояд даромади оқилонаеро ба даст орад, ба шарте ки ӯ хуб фаъолият намояд ва хизматрасонӣ дар ҳақиқатан ҳам натиҷаи таносуби нарх ва сифати бештар бошад.

Лекин бо баъзе сабабҳо мешавад, ки лоиҳаи ШДБХ бениҳоят даромаднок мешавад ва шарикӣ хусусӣ аз натиҷаи чашмдошти татбиқи чунин лоиҳа ва тақсими хавфҳо дида даромади зиёде мебинад. Агар ташкилоти фармоишгар аз вуқӯъ пайвастанӣ чунин ҳолат дар бим бошад пас ӯ метавонад дар созишномаи ШДБХ муқаррарот оид ба «саҳм аз даромад» ворид намояд ва нишон диҳад, ки даромади зиёд аз сатҳи муқарраршуда бояд бо давлат тақсим карда шавад.

5.9. *Чи тавр Ҳукумати ҚТ метавонад, ки бозори хусусиро барои лоиҳаҳои ШДБХ рушд диҳад?*

Аз ҳама талаботи муҳими рушди бозори боэътимоди ШДБХ ин ба бозор ҷалб намудани лоиҳаҳои ШДБХ–и хубтарҳрезишуда, мебошанд. Ҷанбаҳои зерин низ муҳим мебошанд:

- мусоидат ба муайяни ва шаффофии бозор;
- дастгирии сиёсӣ дар сатҳи баланд аз ҷониби Ҳукумати ҚТ нисбат ба ШДБХ;
- мавҷудияти заминаи сиёсӣ ва меъёрию ҳуқуқӣ;
- пайдарҳамӣ дар амалинамоии механизми ШДБХ ва қабул нанамудани дигаргуниҳои андешиданаишуда дар сиёсат ва ё дар татбиқи лоиҳа;
- ҳангоми зарурат дастгирӣ намудан ва андешидани чораҳои зарурӣ барои таъмини даромаднокии лоиҳаҳо;
- Возеҳу равшан изҳор намудан ва расонидани ахбори зарурӣ оид ба нақшаҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба объектҳои инфрасохтор ва хизматрасонӣ.

6. Ҷузъҳои асосии бавучудорандаи таносуби нарх ва сифати ШДБХ

6.1. *Беҳтар намудани давраи амал чист ва барои чи ин барои ШДБХ муҳим аст?*

Беҳтар намудани давраи амал алоқамандии байни тарзи тарҳрезию сохтани лоиҳаро имрӯз ва дар тамоми давраи корбарии лоиҳа маблағи барои истифодабарӣ ва нигоҳдории техникийи лоиҳа сарфшавандаро мефаҳмонад. Сохтмони арзон маъноӣ дар солҳои оянда сарф намудани хароҷот барои нигоҳдории техникӣ ва бартараф кардани нуқсонҳоро ҳангоми фаъолият дорад. Сохтмони аз ҳад гарон метавонад, ки хароҷоти беҳудае бошад, зеро дар чунин сурат нарх метавонад аз он нархе, ки барои иҷрои кор лозим аст баланд бошад. Ширкатҳои хусусӣ метавонанд, ки ба таври даркорӣ балансро (беҳтар намудани давраи амал) риоя намоянд, ҳангоме ки даромади онҳо аз тарҳрезӣ, сохтмон, корбарӣ ва нигоҳдории техникӣ дар рафти давраи амали лоиҳа вобастагӣ дошта бошад.

6.2. *Муҳлати амали созишномаи ШДБХ бояд чи қадар бошад?*

Ин муқаррарот барои ҳар як лоиҳа бояд дар асоси таҳлили асосноккунии техникийю иқтисодӣ муайян карда шавад. Одатан давомнокии созишномаи ШДБХ бо муддати истифодабарии объектҳои асосӣ ё дороиҳо алоқаманд мебошад. Лекин ҳангоми муайян намудани муддати амали созишнома зарур аст, ки муҳлати ба шарикӣ хусусӣ даркорбуда, барои баргардонидани сармояҳои гузошташуда, бо даромади оқилона аз сармояи гузошташуда, ба инобат гирифта шавад. Хулоса, давомнокии лоиҳа аз ҳаҷми сармоягузорӣ, ҳаҷми харчи молиявии шарикӣ хусусӣ ва даромаднокии лоиҳа вобастагӣ дорад

6.3. Чанбаҳои асосие, ки бояд ба назар гирифта шаванд, то ин ки кафолат бошад, ки ШДБХ таносуби нарх ва сифати беҳтареро нисбат ба хизматрасонӣ (ичрои корҳо) аз ҷониби давлат пешниҳод менамояд?

Чор чанба аҳамияти муҳим дорад:

- натиҷаи ниҳой – имконият медиҳад, ки аз ҷониби баҳши хусусӣ навоарӣ ҷорӣ карда шавад;
- тақсими хавфҳо – низоми ҳавасмандгардониро барои баланд бардоштани сифати корҳо аз ҷониби баҳши хусусӣ ба вучуд меоварад;
- гузаронидани тендер – ширкатҳоро маҷбур менамояд, ки бо ҳам рақобат намоянд ва пешниҳоди беҳтаринро манзур намоянд;
- идоранамой пас аз иҷрои қарордод – арзише, ки ШДБХ ба вучуд меоварад, ҳамон вақте дарк карда мешавад, ки шарикӣ амалан татбиқ карда шавад.

6.4. Натиҷаи ниҳойи чист ва барои чи мо бояд натиҷаҳои дархостшударо муайян намоем, на ин ки саҳми гузошташударо?

Натиҷаи ниҳойи диққатро бештар ба натиҷаҳои матлуби хизматрасонӣ ҷалб менамояд на ин ки ба ҷузъиёти характеристикаи техникии чи тавр хизматрасонӣ бояд расонида шавад. Ин ба шарикӣ хусусӣ имконият медиҳад, ки барои хизматрасонӣ усулҳои нави ҳалли масъалаҳоро таҳия ва пешниҳод намояд. Агар натиҷаи саҳми гузошташуда истифода бурда шавад, тибқи он ҷузъиёти объектҳо, таҷҳизот, расмиёт ва ғ. аз ҷониби давлат муайян мешавад, бинобар ин имкониятҳои шарикӣ хусусӣ барои ҷорӣ намудани навоарӣ ва беҳтар намудани корҳо маҳдуд карда мешавад.

6.5. Барои чи тақсими хавфҳо дар ШДБХ муҳим аст?

Тақсими хавфҳо байни шарикон яке аз усулҳои муҳимтарини ба вучуд овардани таносуби нарх ва сифат ба воситаи лоҳаи ШДБХ мебошад. Ҳангоме ки шарик барои хавфи муайяни ба лоиҳа алоқаманд уҳдадор аст, пас ӯ тамоми ҷораҳои заруриро меандешад, то он ки хавф ба вучуд наояд. Мисол: агар шарикӣ хусусӣ барои хавфи омода нанамудани объект дар муддати муайяншуда ҷавобгар бошад (мисол: ӯ бояд барои таъхири кор ҷарима месупорад ва ё ин ки аз истифодабарандагон то омода шудани объект маблағ ситонида наметавонад). Ӯ тамоми имкониятҳоро истифода мебарад, то ин ки дар вақташ омода шудани объектро кафолат диҳад. Ин кор барои бештар шудани самарабахшии фаъолият ҳавасмандиро ба вучуд меоварад.

Лекин тақсими хавфҳо байни шарикон нархи гарон дорад. Агар ташкилоти фармоишгар хавфро бар зиммаи шарикӣ хусусӣ гузорад, пас барои пӯшонидани хароҷоти хавфи иловагӣ зарур аст, ки ба шарикӣ хусусӣ маблағи зиёдтаре дода шавад. Аз ин ҷиҳат, тахвили хавф ҳамон вақте натиҷаи хуб медиҳад, ки самаранокии он аз хароҷоти иловагии барои хавф ситонидашаванда арзиши бештаре дорад. Ин ҳолат ҳамон вақте рӯй медиҳад, ки хавфи ба шарик додашаванда ба ҳамон шарикӣ

дода мешавад, ки метавонад ин хавфро бехтар ва бо нархи арзонтар идора намояд. Баъзе хавфҳо аз хама бехтар бо роҳи тақсими онҳо байни шарикон пӯшонидани (фаро гирифта) мешаванд.

Дар асл, хавфҳои ШДБХ дар матрисаи хавфҳо (ҷадвале, ки дар он хамаи хавфҳо муайян шудаанд ва бар зиммаи кадом шарик гузоштани он хавфҳо нишон дода шудааст) муайян шудааст. Минбаъд, ин хавфҳо хангоми тарҳрезии лоиҳа, ба созиш омадан оид ба масъалаҳои молиявӣ, пардохту мониторинг/истифодаи ҷаримаҳо ва бастании созишномаи ШДБХ истифода бурда мешаванд.

6.6. Баъзе хизматчиёни давлатӣ чунин метиндоранд, ки агар бахши хусусӣ хоҳад, ки дар ин кор ҳамроҳ шавад, пас бояд омода бошад, ки хамаи хавфҳоро биназирад. Оё ин дуруст аст?

Не. Агар шумо хавфҳо ба шарикҳои хусусӣ диҳед, ки \bar{u} аз уҳдаи он мустақилона баромада наметавонад, пас бар ивази ин шарикҳои хусусӣ бояд ҳавасмандгардонии моддии баланд дошта бошад (ба таври дигар карда гӯем арзиши ШДБХ барои давлат боло меравад). Чунин амал лоиҳаи ШДБХ-ро барои бахши хусусӣ чунон хавфнок менамояд, ки ҳеҷ кас изҳори манфиатдорӣ наменамояд ва ё ин ки лоиҳа барои давлат бениҳоят гарон мешавад ва мувофиқи мақсад будани амалиномаи он аз байн меравад.

Бояд дар назар дошт, ки тақсими хавфҳо дар лоиҳаҳои ШДБХ ба марҳилае, ки сатҳи бозори кишвари татбиқкунандаи ШДБХ қарор дорад, алоқамандии зич дорад. Одатан дар марҳилаҳои нахуст, хангоме ки лоиҳаҳои ШДБХ барои шарикони хусусӣ ян чизи нав мебошад, ба ташкилоти фармоишгар ҷиҳати рушди бозор шояд зарур бошад, ки бар зиммаи худ каме ҳам бошад барои дастгирии воридшавии пешниҳодҳои сармоягузорӣ, ки метавонанд ба намуди лоиҳаҳо амалӣ карда шаванд, хавфро бештар гирад.

6.7. Рақобат дар муайян намудани шарикҳои хусусӣ чи нақшро мебозад? Оё доштани раванди озмун (тендер) муҳим аст ва ё ин ки метавонем бо яке аз намояндагони бахши хусусӣ ба созиш биёем?

Рақобат чун водоркунандаи ширкатҳо, барои иҷро кардани корҳо дар сатҳи баланд ва пешниҳоди нархи диққатҷалбкунанда, бениҳоят муҳим мебошад. Дар асоси озмун татбиқ намудани лоиҳа, ки дар он ширкатҳо бо ҳам рақобат мекунанд, то ин ки ба сифати шарикҳои хусусӣ интихоб шаванд яке аз омилҳои асосии ҳавасмандгардонӣ барои пешниҳоди таносуби нарх ва сифати бехтарин ба шумор меравад. Ин ягона лаҳзае мебошад, ки давлат метавонад таносуби нарх ва сифати арзандаеро ба вучуд оварад.

Ҳангоме ки шарикҳои хусусӣ интихоб шудааст ва қарордод супорида шудааст, ташкилоти фармоишгар то ҳол рақобатро бевосита бо бими тағйир додани шарикҳои хусусӣ истифода мебарад, агар шарикҳои хусусӣ вазифаи худро ба таври лозимӣ иҷро нанамояд. Дар баъзе ҳолатҳо барои

нигоҳ доштани раванди рақобатнокӣ метавон, ки аз ҷониби хизматрасонҳои алтернативӣ ё хизматрасониҳо рақобат дошт.

7. Уҳдадориҳо ва расмиёт

7.1. Кӣ метавонад лоиҳаи ШДБХ-ро оғоз намояд?

Лоиҳаҳои ШДБХ метавонанд, ки аз ҷониби мақомоти марказии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, корхонаҳои давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳал, муассисаҳои давлатӣ ва ё ягон сохтори давлатии дигар оғоз карда шавад.

Лоиҳаҳои ШДБХ инчунин метавонанд, ки аз ҷониби ширкатҳои хусусӣ, ки бо ташаббуси шахсӣ ба давлат пешниҳодҳо тақлиф менамоянд, оғоз карда шавад.

7.2. Қадамҳо ва ё марҳилаҳои асосии бастанӣ созишномаҳои ШДБХ кадомҳоянд?

Марҳилаҳои асосии амалиномаи лоиҳаи ШДБХ:

- гузаронидани тадқиқоти пешакӣ – дар ин марҳила идеяи ибтидоии лоиҳа таҳия карда мешавад;

- асосноккунии техникаю иқтисодӣ – дар ин марҳила арзёбӣ ва ҷузъиёти бештари лоиҳа таҳия мегардад ва ҳуҷҷатҳои тендерӣ омода мегарданд;

- тендер – дар ин марҳила дарёфти шарик ва супоридани қарордод дар асоси озмун гузаронида мешавад;

- назорати иҷрои қарордод – дар ин марҳила қарордоди супоридашаванда амалӣ ва идора мешавад.

7.3. Гузаронидани тендери ШДБХ чи қадар вақтро мегирад?

Одатан аз тендерҳои лоиҳаҳои маъмулӣ дида, тарҳрезӣ ва гузаронидани тендерҳои лоиҳаҳои ШДБХ вақти зиёдеро талаб менамоянд. Вақт аз мураккабии лоиҳа ва таҷрибаи ташкилоти фармоишгар, мушовирони он ва дигар иштирокчиён дар чунин лоиҳаҳо вобастагӣ дорад. Одатан вобаста ба мураккабии лоиҳа тарҳрезии ШДБХ аз 2 то 12 моҳро дар бар мегирад. Аслан зарур аст, ки лоиҳа ҷиҳати мувофиқат бо имкониятҳои бозор ва зоҳир намудани манфиатдорӣ аз ҷониби бозор санҷида шавад. Раванди гузаронидани тендери лоиҳа ба ҳисоби миёна барои ба итмом расонидани барасмиятдарории ҳамаи ҷанбаҳои молиявии лоиҳа аз 6 то 12 моҳро дар бар мегирад.

7.4. Кадом қоидаҳо/расмиёт барои гузаронидани тендерҳои лоиҳаҳои ШДБХ бояд риоя шаванд?

Лоиҳаҳое, ки ба мафҳуми ШДБХ мутобиқат менамоянд, бояд қоидаҳо ва расмиёти гузаронидани тендери ШДБХ-ро риоя намоянд. Ин қоидаҳо ва расмиёт дар Қонуни ҚТ «Дар бораи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ» муқаррар карда шудаанд.

7.5. Нақши мақомоти давлатӣ ҳангоми гузаронидани тендер ва тасдиқи лоиҳаҳои ШДБХ дар чист?

Қонуни ҚТ «Дар бораи шарикии давлат ва бахши хусусӣ» механизми институтсионалии зеринро барои рушди ШДБХ дар кишвар муқаррар намудааст:

- Шӯро оид ба ШДБХ ҳамчун «мақоми мушовара, ки аз ҷумлаи роҳбарони аввали вазорату идораҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода мешавад ва дорои вазифаҳои зерин мебошад:

- ба баррасии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод намудани номгӯи объектҳои инфрасохтор ва хизматрасонии иҷтимоӣ, ки нисбат ба онҳо Қонуни мазкур татбиқ карда намешавад;

- баррасии масъалаҳо оид ба лоиҳаи шарикӣ, ки аз ҷониби мақоми ваколатдори давлатӣ пешниҳод карда шудаанд;

- баррасии лоиҳаи созишномаҳо, ки аз ҷониби ташкилоти фармоишгар тибқи тавсияҳои мақоми ваколатдори давлатӣ пешниҳод гардидааст.

- Аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мақоми ваколатдори давлатӣ, барои татбиқи сиёсати давлатӣ дар соҳаи шарикии давлат ва бахши хусусӣ муайян карда шудааст. Инчунин Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои шарикии давлат ва бахши хусусӣ»-ро ҳамчун ташкилоти зертобеи Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ ҷиҳати дастгирии равандҳои шарикии давлат ва бахши хусусӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис додааст.

Ба ваколатҳои мақоми ваколатдори давлатӣ дохил мешаванд:

- иҷро намудани вазифаи котиботи Шӯро оид ба ШДБХ;

- татбиқ ва мониторинги сиёсати давлатӣ дар соҳаи ШДБХ;

- таҳияи дастурҳои техникӣ-методологӣ барои татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ;

- расонидани кӯмак ва омода намудани кадрҳо барои ташкилоти фармоишгар;

- омӯзиши пешниҳодҳои пешакии лоиҳавӣ, асосноккунии техникаю иқтисодӣ ва додани тавсияҳо;

- расонидани кӯмак барои ҷалби мушовирон, омода намудани тендер ва ҳуҷжатҳои қарордодҳо;

- мониторинги лоиҳаҳои амалишудаистодаи ШДБХ.

- Ташкилоти фармоишгар, ки таҳиякунандаи лоиҳаҳои ШДБХ мебошад, уҳдадор аст, ки:

- марҳилаи муайянкунии лоиҳаи шарикӣ, гузаронидани тендер, бастании Созишнома ва татбиқи лоиҳаҳои шарикиро идора намояд;

- дастурҳои Шӯро нисбат ба идораи ҳар марҳилаи лоиҳаи шарикиро риоя намояд ва барои иҷрои онҳо мусоидат намояд;

- дафтари расмиёти интихоб дошта бошад;

- таҳия ва татбиқи стратегияи баланд бардоштани сатҳи иттилоотонии аҳолиро оид ба вазифаҳо, сохтор ва чараҳои иҷрои лоиҳаҳои шарикӣ таъмин намояд;

- ба мақоми ваколатдори давлатӣ ва Шӯро оид ба идораи лоиҳаҳои шарикӣ татбиқшаванда, марҳилаи гузаронидани тендер, марҳилаи бастанӣ Созишнома ва марҳилаи татбиқи ҳар як лоиҳаи шарикӣ ҳисоботи семоҳа ва солона пешниҳод намояд;

- барои арзёбӣ намудани пешниҳодҳо комиссияи арзёбӣ таъсис диҳад.

7.6. Тендери ШДБХ бо мақсади беҳтар намудани шартҳои пешниҳодҳои иштирокчиёни тендер гузаронидани гуфтушунидро тақозо менамояд. Қарордони давлатӣ чи тавр метавонанд, ки ин равандро идора намоянд ва чи тавр онҳо метавонанд, ки ба коррупсия айбдор нашаванд?

Дар ҳақиқатан ҳам ҳангоми бастанӣ қарордод дар чорчӯбаи ШДБХ гузаронидани гуфтушунидҳо байни ташкилоти фармоишгар ва шарикӣ хусусӣ дар назар аст. Дар Аврупо тартиби расмӣ бо номи «гуфтушунидҳои рақобатпазирӣ» мавҷуд аст, ки дар марҳилаи ибтидоии раванди тендер гузаронида мешавад, ба шарте ки агар ташкилоти фармоишгар хоҳад, ки шарикони хусусӣ саҳми худро дар тарҳрезӣ ва омодагии лоиҳа гузорад. Мувофиқи қоида, раванди тендери ШДБХ ба ташкилоти фармоишгар имкон медиҳад, ки аз иштирокчиёни тендер тавзеҳот ба пешниҳодҳои манзуршударо талаб намояд ва пеш аз интихоби ниҳойи онҳоро беҳтар намоянд. Ин қор барои ба даст овардани таносуби нарх ва сифати баланд дар пешниҳодҳои тендерӣ муҳим аст.

Агар ташкилоти фармоишгар бе чуну чаро расмиёти гузаронидани тендерро риоя намояд ва гуфтушунидҳоро дар асоси шаффофият ва озмун гузаронад, пас раванд адолатнок ва бениҳсон хоҳад буд.

8. Қабули қарор оид ба супоридани қарордоди ШДБХ

8.1. Агар ман хоҳиши амалӣ намудани лоиҳаи ШДБХ-ро дошта бошам, ман чи тавр медонам, ки кадом пешниҳод ба давлат ва андозсупорандагон беҳтар аст?

Ҳангоми гузаронидани тендерҳои маъмулӣ қарордод ба ҳамон пешниҳоде дода мешавад, ки ҷавобгӯи талаботи арзиши камтарин мебошад. Ҳангоми қор бо лоиҳаҳои ШДБХ, аз рӯи қоида, ба ҷои усули арзиши камтарин консепсияи «наrx ва сифат» истифода мешавад. Бинобар ин бояд ҳамон пешниҳоде пазируфта шавад, ки ба талабот ҷавобгӯ бошад ва таносуби «наrx ва сифат»-и беҳтаринро пешкаш намояд. Бо вучуди ин, ҳангоми арзёбии лоиҳаҳои ШДБХ метавон усули арзиши камтаринро истифода бурд, аммо арзёбӣ бояд таносуби нарх ва сифат, инчунин хавфҳоро ба назар гирад.

8.2. Таносуби «нарх ва сифат» чист?

Таносуби «нарх ва сифат» алоқамандии байни сифат ва / ё миқдори хизматрасонӣ, сатҳи хавф барои давлат ва арзиши лоиҳаи ШДБХ–ро мефаҳмонад. Ҳангоме ки ин омилҳо муттаҳид карда мешаванд, пас мувофиқатии беҳтарин муайян карда мешавад, ки беҳтарин таносуби «нарх ва сифат»–ро дар бар мегирад.

8.3. Кай ва чи тарз таносуби нарх ва сифати лоиҳаи ШДБХ муайян карда мешавад?

Таносуби нарх ва сифати лоиҳаи ШДБХ–ро метавон то оғози раванди гузаронидани тендер арзёбӣ кард, ҳангоме ки шарикӣ давлатӣ бояд ба хулоса ояд, ки лоиҳа ба воситаи ШДБХ ва ё гузаронидани тендери маъмулӣ амалӣ карда шавад. Дар ин марҳила, таносуби нарх ва сифатро метавон ба воситаи шакли «сатҳи муқоисавии хароҷот» арзёбӣ кард. Ин як шакли молиявиест, ки арзиши татбиқи лоиҳаро бо роҳи маъмулӣ ва ба воситаи ШДБХ муқоиса менамояд. Ин шакл ҳамаи хароҷот ва даромади бевоситаи лоиҳа, инчунин хароҷотеро, ки бо хавфҳои лоиҳа алоқаманданд, дар бар мегирад.

Минбаъд дар рафти гузаронидани тендер усули арзёбии таносуби нарх ва сифат барои арзёбии пешниҳодҳо, ки аз ҷониби иштирокчиёни тендер пешниҳод шудаанд, гузаронида мешавад. Дар инҷо шакли маълумотномаи ШДБХ истифода бурда мешавад. Ин шакли молиявиест, ки намуд ва тарзи пешниҳоди лоиҳавии бахши хусусиро муайян мекунад. Пешниҳодҳои манзуршуда бо ин шакл бо назардошти сифат, шумора, хавфҳо ва хароҷоти лоиҳа муқоиса карда мешаванд.

8.4. Риоя шудан ва ё нашудани таносуби нарх ва сифат дар лоиҳаи ШДБХ–ро кӣ месанҷад?

Ин масъала уҳдадории ташкилоти фармоишгар ва Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» мебошад. Бояд дар назар дошт ки таносуби нарх ва сифат муҳим аст, вале омили ягона ҳангоми арзёбии лоиҳаи ШДБХ нест. Арзёбандагон бояд омилҳои ба мисли имконияти татбиқшавандагӣ, самарайи созишнома ба буҷет, натиҷаи таъсири лоиҳа ба истифодабарандагони хизматрасонӣ ва умуман ба ҷамъият ва ғайраро низ ба назар гиранд.

8.5. Шакли «сатҳи муқоисавии хароҷот» чист? Кай ва бо кадом мақсадҳо ман метавонам онро истифода намоям?

«Сатҳи муқоисавии хароҷот» – шакли молиявиест, ки одатан дар формати MS Excel таҳия шудааст. Ин баҳодихии хароҷоти сарфшаванда дар тамоми давраи амалинамоии лоиҳае, ки ташкилоти фармоишгар худааш татбиқ менамояд мебошад, аз ҷумла хароҷоте, ки шарикӣ давлатӣ барои ҳамаи хавфҳои лоиҳа дорад.

Минбаъд ба ин шакл метавон тағйирот ворид кард, то ин ки арзиши муқоисавии татбиқи лоиҳа аз ҷониби давлат ва ба воситаи ШДБХ гузаронида шавад. Инро метавон ҳамчун як омил ҳангоми қабул

намудани қарор барои татбиқ намудан ва ё татбиқ нанамудани лоиҳа ба воситаи ШДБХ дар марҳилаҳои ибтидоӣ истифода бурд. «Сатҳи муқоисаи хароҷот» – ро метавон минбаъд рушд дода, барои муқоисаи пешниҳодҳои асли, ки аз ҷониби шарикони хусусӣ дар рафти гузаронидани тендери расмӣ манзур карда мешаванд истифода бурд. Ин ба ташкилоти фармоишгар як самтгирии ибтидоӣ медиҳад, ки мувофиқи он метавон пешниҳодҳои гирифтааро арзёбӣ ва муқоиса кард.

9. ШДБХ ва буҷет

9.1. Ба имзо расонидани лоиҳаи ШДБХ барои буҷети ташкилоти фармоишгари манфиатдор чи манфиате дорад?

Таъсир ба буҷети ташкилоти фармоишгар аз шакли лоиҳаи ШДБХ вобастагӣ дорад. Дар инҷо омилҳо ва масъалаҳои ҳастанд, ки бояд аниқ карда шаванд ва ба назар гирифтани онҳо зарур аст, аз ҷумла:

- Барои он лоиҳаҳои ШДБХ, ки аз рӯи он давлат барои омодаи истифодабарӣ пардохт месупорад ё ба шарикони давлатӣ ёрии моддӣ медиҳад, ташкилоти фармоишгар бояд ин маблағҳоро ба буҷети солони худ ворид намояд ва дар буҷетҳои оянда ба нақша гирад;

- Барои он лоиҳаҳои ШДБХ, ки тибқи он шарикони хусусӣ мустақилона аз истифодабарандагон ғолида ба даст меоварад, ташкилоти фармоишгар метавонад, ки ин самти даромадро аз буҷети худ хориҷ намояд, агар ташкилоти фармоишгар чунин пардохтҳоро пештар ҷамъ менамуд. Агар шарикони хусусӣ ба ташкилоти фармоишгар мувофиқи созишномаи ШДБХ ягон маблағе ва ё пардохте супорад, пас ин даромад бояд ба буҷети ташкилоти фармоишгар ворид карда шавад;

- Барои ҳамаи шаклҳои ШДБХ ташкилоти фармоишгар бояд буҷети кормандон ва хароҷотро барои идоранамоӣ ва гузаронидани мониторинги ШДБХ таҳия намояд;

- Агар ташкилоти фармоишгар мустақилона амалӣ кардани лоиҳаеро ба нақша гирифта бошад ва акнун он лоиҳаҳо хоҳад, ки ба воситаи ШДБХ амалӣ намояд, пас чунин амал тақозо менамояд, ки хароҷоти сармоягузори дахлдор аз буҷети он ташкилоти фармоишгар хориҷ карда шавад ва мумкин аст, ки муқаррарот оид ба «пардохти ҳарсола барои омодаи истифодабарӣ»-ро хориҷ намояд;

- Агар ШДБХ вазифаеро дар бар гирад, ки дар айнаи ҳол аз ҷониби ташкилоти фармоишгар иҷро шуда истодааст ва ба ШДБХ дода мешавад, пас хароҷоти дахлдор барои кормандон ва дигар хароҷот, эҳтимол аз буҷети ташкилоти фармоишгар гирифта шаванд, ҳеҷ набошад ҳамаи хароҷоте, ки ба ин масъала тааллуқ доранд бояд баррасӣ карда шаванд;

- Ташкилоти фармоишгар инчунин он хавфҳоеро, ки бо ШДБХ алоқаманд мешаванд ва бар зиммаи худ гирифтааст, бояд ба назар гирад. Агар эҳтимолияти сар задани яке аз ин хавфҳо бошад, пас ташкилоти фармоишгар бояд маблағи заруриро барои пешгирии ин хавф

ба бучети худ ворид намояд. Дигар хавфҳое, ки метавонанд сар зананд (аммо эҳтимолияти сар задани онҳо хело кам аст) бояд ба инобат гирифта шаванд, аммо барои онҳо дар бучет ворид намудани маблағи махсус зарур нест.

Хуллас, ҳангоми амалӣ намудани лоиҳаи ШДБХ ташкилоти фармоишгар бояд бодикқат таҳлил намояд, ки лоиҳаи ШДБХ ба бучет чи тавр таъсир мерасонад ва кадом тағйирот бояд ворид карда шавад. Ин кор махсусан барои арзёбии дастрасии арзиши лоиҳаи ШДБХ ба ташкилоти фармоишгар дар тамоми давраи амалинамоии лоиҳа муҳим аст. Оид ба ин масъала зарур аст, ки бо вазорати молия машварат гузаронида шавад.

9.2. Ворид намудани хавфҳо ва уҳдадорихои эҳтимоли ба бучет ҳатмӣ аст?

Хавфҳое, ки ташкилоти фармоишгар дар худ нигоҳ медорад ва ё ҳангоми супоридани қарордоди лоиҳаи шарикӣ бо бахши хусусӣ тақсим менамояд бояд ба таври аниқ муайян шаванд ва ба таври шаффоф дарч гардида бошанд. Ташкилоти фармоишгар бояд омӯхта барояд, ки чи тавр ҳар яки ин хавфҳоро беҳтар идора намудан мумкин аст. Ташкилоти фармоишгар бояд барои идора намудани онҳо чораҳои заруриро муайян намояд ва андешад. Ба ғайр аз ин, хуб мешуд, ки дар сохтори ташкилофти фармоишгар ва Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ» оид ба масъалаҳои мониторинг ва идора намудани ҳар як хавфҳо шахси мутасаддӣ муайян карда шавад.

Ҳангоме ки ташкилоти фармоишгар гумон намояд, ки дар ягон соли муайян эҳтимоли ба вучудоии хавф баланд аст, пас ӯ бояд дар бучет барои он хавф маблағи заруриро пешбинӣ намояд. Хавфҳое, ки эҳтимоли ба вучудоии онҳо баланд нест, бояд ба таври шаффоф дарч карда шаванд, вале ҷудо намудани маблағ барои онҳо дар бучет зарурат надорад.

9.3. Оё Ҳукумати ҚТ метавонад, ки ба лоиҳаҳои ШДБХ кафолат ва ё ягон дастгирии дигарро таъмин намояд?

Ба баъзе лоиҳаҳои ШДБХ дастгирии иловагӣ лозим аст, то ин ки даромаднок ва хароҷотбарор бошанд. Чунин дастгирии иловагӣ махсусан барои лоиҳаҳои аввалин муҳим аст, зеро оид ба лоиҳаҳои ШДБХ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ахбори хело кам мавҷуд аст. Дастгирии давлатии лоиҳаҳои ШДБХ метавонад, ки бевосита бошад, мисол: тарҳрезии ягон лоиҳае, ки барои омодагии истифодабарии он пардохт карда мешавад ё қисман ёрии моддӣ расонида мешавад ва ё ин ки бавосита бошад, мисол: кафолат барои шарикӣ хусусӣ ва ё тарафе, ки бахши хусусиро маблағгузорӣ менамояд.

Ба ташкилоти фармоишгар зарур аст, ки натиҷаи ҳар як дастгирӣ ба хавфҳои лоиҳаҳои ШДБХ, ҳавасмандгардонӣ ва иҷрои корҳои шарикӣ

хусусиро ба таври дақиқ омӯзад. Ба ғайр аз ин, зарур аст, ки арзёбии таъсир ба буҷет ва имконияти дастгирӣ омӯхта шавад. Бо Вазорати молия, ки барои расонидани чунин дастгирӣ бояд розигӣ диҳад машварати муфассал гузаронидан даркор аст.

10. Идора намудани шарикони хусусӣ

10.1. Чи тавр мо кафолат дода метавонем, ки шарикони хусусӣ кори худро ба таври даркорӣ иҷро намуда истодааст?

Дар ин чода чанд чанбае ҳаст, ки метавон онҳоро амалӣ кард:

- Интихоби шарикони мувофиқ аз бахши хусусӣ, пеш аз ҳама бо истифода аз озмун ва гузаронидани арзёбии пешакии ширкатҳо, ки дорои иқтидори дахлдор барои татбиқи лоиҳа мебошанд;

- Ба роҳ мондани муносибати кории хуб ва софдилона байни ташкилоти фармоишгар ва шарикони хусусӣ;

- Таъмини тақсими мувофиқи хавфҳои лоиҳаи ШДБХ, ба воситаи муайян намудани ҳавасмандгардонии мувофиқи шарикони хусусӣ бо мақсади ба таври даркорӣ иҷро намудани корҳо;

- Ворид намудани муқаррарот оид ба назорат ва тафтиши сифати иҷрои корҳо дар созишномаи ШДБХ ва таъмини пайвасти ва ҳолисона гузаронидани мониторинги татбиқи корҳо ва идоранамоии қарордод аз ҷониби ташкилоти фармоишгар ва Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ»;

- Ҳангоми зарурат барои истифодабарандагони объектҳои инфрасохтор ва ё хизматрасонӣ таъмин намудани механизм барои ихзори ақидаҳои худ; (алоқаи мутақобила);

- Таъмини мавҷудияти механизми дахлдор ва ҷарима барои ислоҳи корҳои бесифати шарикони хусусӣ;

- Бояд дар назар дошт, ки агар бонкҳо ба шарикони хусусӣ барои лоиҳаҳо қарз диҳанд, пас бонкҳо низ сифати иҷрои корҳои қарзгирро низ тафтиш менамоянд.

10.2. Чи мешавад, ки агар шарикони хусусӣ корҳоро ба таври даркорӣ иҷро нанамояд?

Қаъ гардидани созишномаи ШДБХ ё аз ҷониби шарикони хусусӣ иҷро нагардидани уҳдадорӣҳои шартномавӣ метавонад, ки ба ҳолати ногуворӣ ва харҷи гарони бефоида оварда расонад ва ягон тараф фоида набинад. Агар дар татбиқи лоиҳаи ШДБХ хавфҳои махсус ба шарикони хусусӣ вогузор карда шавад, пас шарикони хусусӣ барои дуруст ва созгор иҷро кардани корҳо манфиатдор мегардад.

Дар созишномаи ШДБХ–и хубтарҳрезӣшуда, бояд ба таври аниқ дарҷ гардида бошад, ки чи тавр иҷрои корҳои шарикони хусусӣ назорат карда мешавад ва чи чораҳо андешида мешаванд, агар иҷрои корҳо ба таври даркорӣ таъмин нашуда бошад. Дар асл истифода бурдани методи «тозиёна ва қанд» (кнут и пряник) ақидаи хуб аст. Мувофиқи он дар

созишномаи ШДБХ муқаррарот оид ба кор бурдани ҷазои сабук ва додани огоҳӣ ҳангоми бори аввал ошкор кардани ба таври даркорӣ иҷро нанамудани корҳо, бо зиёд намудани ҷораҳо ва ҷаримаҳо, агар иҷрои корҳо беҳтар нашуда бошад, ва дар охир истифода бурдани расмиёти иҷро нанамудани уҳдадорихоӣ худ, дар сурати таъсир нарасонидани ҷораҳои дигар оид ба баланд бардоштани сифати корҳо, дарҷ карда мешавад.

10.3. Чун лоиҳаҳои ШДБХ созишномаҳои дарозмуддат мебошанд, оё мумкин аст, ки дар оянда ба онҳо тағйиру иловаҳо ворид карда шаванд?

Дар созишномаи ШДБХ бояд муқаррароти махсусе, ки тарзу равиши ҳалли ин масъалаҳоро муайян менамоянд, дарҷ карда шаванд. Инчунин бояд муносибати хуби кориро байни ташкилоти фармоишгар ва шарикӣ хусусӣ дар давраи татбиқи лоиҳа таъмин намуд. Чунин рафтор муҳокима намудани ҳар як тағйироти лозимаро осон менамояд.

10.4. Агар муҳлати амали созишномаи ШДБХ ба итмом расод пас чи мешавад?

Дар созишномаи ШДБХ муқаррароте дарҷ карда мешавад, ки ба таври возеҳ муносибати тарафҳоро пас аз баитмомрасии амали созишнома муайян менамояд. Бештар муҳлати амали созишномаи ШДБХ муҳлати фаъолияти инфрасохтори дахлдор мебошад. Бинобар ин аз рӯи таҷрибаи умумиэътирофшуда дар чунин ҳолат аз нав бастанӣ лоиҳаи ШДБХ барои дигаргун кардан ва ё барқарор кардани инфрасохтор ва пешбурди корҳои минбаъда, мебошад.

11. Омодагӣ барои татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ

11.1. Чуноне ки дида мешавад татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ ба инфрасохтор ва соҳаи расонидани хизматрасониҳо нигаронида шудаанд, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба онҳо ниёз аст. Масъала сари он аст, ки чи гуна ҳамаи лоиҳаҳои ШДБХ-ро, ки ба онҳо ниёз аст ба таври дуруст амалӣ карда шаванд?

Дар Тоҷикистон барои рушди бозори ШДБХ заминаи меъёрию ҳуқуқии даркорӣ мавҷуд аст. Дар аёни ҳол диққати асосӣ ба таъсис додани институтҳои дахлдор, ки дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ШДБХ» дарҷ гардидааст ва қабул намудани расмиёт ва қоидаҳои муфассал, ки барои мусоидат намудан ба рушди лоиҳаҳои ШДБХ нигаронида шудаанд, дода мешавад.

Дар айни ҳол, вазифаи асосии шарикони давлатии дахлдор ин фаъолонӣ дарёфт намудани лоиҳаҳои имконпазири татбиқшавандаи ШДБХ ва дарҳости кӯмак барои тарҳрезӣ ва гузаронидани тендери онҳо ҳамчун лоиҳаҳои ШДБХ мебошад. Ягона роҳи амалӣ намудани механизми ШДБХ ин амалан татбиқ намудани лоиҳаҳои ШДБХ мебошад!

11.2. Чи тавр мақоми ҳокимияти давлатӣ метавонад қадамҳои аввал барои таҳияи лоиҳаи ШДБХ гузорад?

Ягон роҳи ягонаи навишташудае, ки бояд дар марҳилаи аввал ба инобат гирифта шавад нест. Вобаста ба вазъият, метавон чунин корҳои судмандро оғоз кард:

- Хондани дастурамали мазкур оид ба саволҳои аксари вақт додашавнда дар бораи ШДБХ ва аз назар гузаронидани маводҳои методии Бонки Осиеғии Рушд дар бораи ШДБХ ҷилди 1,2 ва 3;

- Ба ҳамаи лоиҳаҳои ШДБХ ҷонибдорон ва шахсоне, ки ба сифати нерӯи ҳаракатдиҳанда баромад мекунанд даркор аст. Бинобар ин зарур аст, ки масъалаи дар ҷорҷӯбаи мақоми давлатӣ ташкил намудани командае, ки аз шахсони дорои таҷрибаи даркорӣ ва рағбат барои пешбурди лоиҳаҳои ШДБХ мебошанд, дида баромада шавад.

- Баррасӣ кардани масъалаи омода намудани маълумотномаҳои соҳавӣ оид ба ҷорӣ намудани ШДБХ дар соҳаи муайян ӯ объекти инфрасохтор ва хизматрасонии мушаххас, ки шумо ба он рағбат доред. Ин маълумотномаҳо ҳамчун замина барои муҳокимаҳо дар ҷорҷӯбаи мақоми давлатии шумо оид ба лоиҳаҳои имконпазири татбиқшаванда ва минбаъд чи тавр амал намудан хизмат менамояд. Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» метавонад, ки барои муайян намудани имкониятҳои дуруст кӯмак расонад;

- Агар шумо ягон лоиҳаи мушаххасро дар назар гирифта бошед, пас оид ба он «мактуби эзоҳдиҳанда» омода намоед. Ин кор боз ифодакунандаи замина барои гузаронидани муҳокимаҳо дар ҷорҷӯбаи идораи шумо мебошад. Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» метавонад машварат диҳад, ки бо кадом мақомот бояд машваратҳо гузаронида шавад.

- Ба Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» оид ба истифодаи механизми ШДБХ барои татбиқи лоиҳаҳои соҳавӣ ва идеяҳои худ дар бораи лоиҳаи мушаххас муроҷиат намоед. Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» метавонад, ки ба шумо барои гузаронидани машваратҳои минбаъдаи дархостшаванда ва роҳҳои дарёфти кӯмаки дохилию беруна чӣхати ташаккули минбаъдаи ташаббусҳои шумо оид ба масъалаҳои ШДБХ маслиҳатҳо диҳад.

- Ҳангоме ки пешниҳодҳои шумо оид ба ШДБХ ташаккул ёфтанд ва шумо мехоҳед, ки боз пештар равед, Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» боз метавонад, ки ба шумо оид ба расмиёте, ки барои таҳияи минбаъдаи лоиҳа заруранд маслиҳатҳо диҳад.

11.3. Оё барои кӯмак дар таҳияи лоиҳаҳои ШДБХ мушовирон лозиманд?

Ташкилоти фармоишгар бояд ба сифати идоракунандаи лоиҳаи ШДБХ ягон корманди худро таъин намояд ва дар ин ҷода гурӯҳи коршиносон ба ӯ кӯмак мерасонанд. Одатан тавсия дода мешавад, ки роҳбари лоиҳа мушовирони берунаро барои иҷрои ҷанбаҳои гуногуни

тархрезӣ ва бастанӣ шартномаи лоиҳаи ШДБХ ҷалб намояд. Ин кор барои он карда мешавад, ки гоҳо зуд–зуд дониш ва таҷрибаи махсуси техникӣ, молиявӣ ва ҳуқуқӣ талаб карда мешавад ва он кормандоне, ки дар мақомоти давлатии мазкур кор менамоянд шояд он донишу таҷрибаи даркориро надошта бошанд.

11.4. Кадом мушовирон барои тархрезӣ ва бастанӣ созишномаи лоиҳаи ШДБХ лозиманд?

Аслан таҷриба нишон медиҳад, ки мушовирон барои кӯмак намудан ба лоиҳаҳои калонҳаҷм ва мушкил, инчунин лоиҳаҳои бори аввал татбиқшавандаи ШДБХ ҷалб карда мешаванд. Одатан мушовироне, ки барои лоиҳаҳои шарикӣ ҷалб карда мешаванд, инҳо мебошанд:

- Мушовирони техникӣ. Мушовирони техникӣ барои кӯмак расонидан дар масъалаҳои техникӣ ва махсусан натиҷаҳои ниҳонии лоиҳа, инчунин вобаста ба таъсиррасонӣ ба муҳити зист ва муҳити иҷтимоӣ ҷалб карда мешаванд.

- Мушовирони ҳуқуқӣ. Барои машварат оид ба асосҳои ҳуқуқии лоиҳаи ШДБХ ва таҳияи лоиҳаи созишномаи ШДБХ ҷалб карда мешаванд.

- Мушовирони молиявӣ. Барои тархрезии молиявӣ, омода намудани шаклҳои молиявӣ (мисол: сатҳи муқоисавии хароҷот) ва арзёбии таносуби нарх ва сифати пешниҳодҳо ҷалб карда мешаванд.

- Мушовирон барои гузаронидани тендер. Барои муайян намудани беҳтарин усул ва расмиёти гузаронидани тендер, коркарди меъёрҳои арзёбӣ ва ғайраҳо ҷалб карда мешаванд.

- Мушовирон оид ба маркетинг ва робита бо ҷамъият. Барои лоиҳаҳои калон ва мушкил ҷалб карда мешаванд, зеро дар чунин лоиҳаҳо гоҳ–гоҳ зарурати гузаронидани фаъолиятҳои маркетингӣ ва робита бо ҷамъият пеш меояд.

Мушовироне, ки ҷалб карда мешаванд бояд таҷриба ва дониши тасдиқшуда барои расонидани кӯмак дошта бошанд.

11.5. Кадом намуди кӯмакҳо расонида мешаванд?

Муассисаҳои давлатие, ки ташаббус ниҳон медиҳанд ва хоҳони татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ ҳастанд барои муайян намудани кӯмаки даркорӣ метавонанд, ки ба Муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» муроҷиат намоянд.

12. Истилоҳоти ШДБХ

Пардохтҳо Пардохтҳои пайваста, ки аз ҷониби давлат ба шарикҳои хусусӣ дар доираи лоиҳаи ШДБХ супорида мешавад, барои омодаи истифодабарӣ ба шарте ки шарикҳои хусусӣ инфрасохтори зарурӣ ва (ё) хизматрасониро дар сатҳи даркорӣ таъмин намояд. Пардохтҳо барои омодаи истифодабарӣ метавонанд,

ки ба ҷои ҷамъовариҳои маблағ аз ҷониби шарикони хусусӣ аз истифодабарандагонии инфрасохтор ва хизматрасонӣ истифода бурда шаванд. Механизми пардохтҳо барои омодаи истифодабарӣ дар худ ҷаримабандиро низ дар бар мегирад, ки ҳангоми дар сатҳи лозима дастрас набудани инфрасохтор ва ё хизматрасонӣ истифода бурда мешавад.

Усули интиҳоб аз рӯи арзиши камтарин

Усули расмшудаи гузаронидани тендер, ки мувофиқи он лоиҳаҳо ба ҳамон иштирокчиҳои тендер супорида мешавад, ки арзиши камтаринро пешниҳод намояд. Усули интиҳоб аз рӯи арзиши камтарин метавонад, ки дар лоиҳаҳои ШДБХ низ истифода бурда шавад, дар ин ҳолат бояд арзёбии пешниҳодҳо ба тарзе роҳандозӣ шавад, ки ба назар гирифтани сифат ва хавфҳои пешниҳодҳои тендерӣ аз назар дур намонад.

Натиҷаи ниҳой

Муайян намудани он чизе, ки аз лоиҳа (инрасохтор ва (ё) хизматрасонӣ) ба сифати натиҷа (чӣ) талаб карда мешавад, на ин ки ба сифати маблағи гузошташуда (чи тавр). Муайян намудани лоиҳаҳо ба сифати натиҷа ба шарикони хусусӣ имконият медиҳад, ки усули беҳтаринро барои ба даст овардани ин натиҷаҳо таҳия ва амалӣ намоянд.

Роҳбари лоиҳа

Шахсе (шахсоне), ки аз ҷониби ташкилоти фармоишгар барои идора ва татбиқи лоиҳаи ШДБХ таъин карда мешавад.

Сатҳи муқоисавии хароҷот

Шакли молиявие, ки барои муқоисаи таносуби нарх ва сифати амалинамоии лоиҳа ба воситаи ШДБХ ё лоиҳаи маъмулии давлатӣ, истифода бурда мешавад

Тақсими хавфҳо

Муайян кардани хавфҳои, ки ба лоиҳа алоқамандӣ доранд ва вогузор намудани ҳар як хавф ё ба шарикони хусусӣ ё ба шарикони давлатӣ ва ё тақсими хавф байни онҳо. Тарзи тақсими ҳар як хавф ба ҳавасмандии шарикон дар татбиқи лоиҳа таъсир мерасонад.

Таносуби нарх ва сифат

Усуле, ки ба воситаи он арзёбии ғоидани лоиҳаи татбиқшавандаи ШДБХ–ро ба давлат ва ё истифодабарандагонии хизматрасонӣ муайян менамояд, аксари вақт чунин арзёбӣ дар қиёс бо лоиҳаи давлатие, ки бо тендери маъмулӣ татбиқ карда мешавад, гузаронида мешавад. Таносуби нарх ва сифат аз рӯи сифат, тақсими хавфҳо ва арзиши лоиҳа муайян карда мешавад.

Хароҷоти

Омӯзиши на танҳо хароҷоти сармоӣ ибтидоии лоиҳа,

*лоиҳавӣ дар
тамоми давраи
татбиқ*

балки ҳамаи хароҷот ва даромади лоиҳа дар тамоми давраи татбиқи он. Чунин муносибат барои лоиҳаҳои ШДБХ бениҳоят муҳим аст, зеро дар он диққат ба беҳтар татбиқ намудани лоиҳа дода мешавад.